

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ
Π/ΘΜΙΑΣ ΚΑΙ Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ Α΄

Ταχ. Δ/νση: Ανδρέα Παπανδρέου 37
Τ.Κ. – Πόλη: 15180 Μαρούσι
Ιστοσελίδα: www.minedu.gov.gr
Πληροφορίες: Β. Πελώνη
Τηλέφωνο: 210-3442238

Βαθμός Ασφαλείας:
Να διατηρηθεί μέχρι:
Βαθ. Προτεραιότητας:

Αθήνα, 04-09-2018
Αρ. Πρωτ. 142758/Δ2

ΠΡΟΣ:

- Περιφερειακές Δ/νσεις Εκπ/σης
- Σχολ. Συμβούλους Δ.Ε. (μέσω των Περιφερειακών Δ/νσεων Εκπ/σης)
- Δ/νσεις Δ/θμιας Εκπ/σης
- Γενικά Λύκεια (μέσω των Δ/νσεων Δ/θμιας Εκπ/σης)

ΚΟΙΝ.:

Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής
Πολιτικής
info@iep.edu.gr

**ΘΕΜΑ: Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στις Α΄ και Β΄ τάξεις
Ημερήσιου ΓΕΛ για το σχολικό έτος 2018 – 2019**

Σχετ.: Το με αρ. πρωτ. εισ. ΥΠ.Π.Ε.Θ. 135979/14-08-2018 έγγραφο

Μετά από σχετική εισήγηση του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (πράξη 33/26-07-2018 του Δ.Σ.) σας αποστέλλουμε τις παρακάτω οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στις Α΄ και Β΄ τάξεις Ημερήσιου ΓΕΛ για το σχολικό έτος 2018-2019:

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΩΣ ΜΑΘΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΟ ΓΕΛ

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Σκοποί και στόχοι

Τα αρχαία ελληνικά κείμενα αποτελούν το γλωσσικό αποτύπωμα του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, γι' αυτό και συνδέονται άρρηκτα με την αρχαία ελληνική γλώσσα. Πρόκειται για κείμενα που καταγράφουν μέσα από μια μεγάλη ειδολογική ποικιλία τις θεμελιώδεις αξίες και διδαχές ενός πολιτισμού ανθρωποκεντρικού. Η κριτική πρόσληψη του πολιτισμού αυτού είναι αίτημα των σύγχρονων κοινωνιών και πάντα επίκαιρη αναζήτηση στα γράμματα και τις τέχνες.

Η προσέλευση του ενδιαφέροντος για τα ΑΕ κείμενα, από τα οποία πολλά χαρακτηρίζονται για τη ρέουσα γλώσσα, τον επίκαιρο και δελεαστικό νοηματικό περιεχόμενο, αποτελεί βασικό στόχο στο μάθημα της ΑΕΓ, ώστε στη συνέχεια οι μαθητές και οι μαθήτριες να προσεγγίσουν ιδέες, αξίες, πνευματικά επιτεύγματα, αντιφατικές όψεις, πάθη, αστοχίες, συνέχειες και ασυνέχειες, συνέπειες και ασυνέπειες του ΑΕ πολιτισμού, όπως

αναπαριστώνται στα αρχαία κείμενα, και τα οποία λειτούργησαν και λειτουργούν ως σημεία αναφοράς προβληματισμού και διαλόγου για τον σύγχρονο κόσμο.

Η γνώση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού αποτελεί κύριο στόχο του μαθήματος σύμφωνα με τον οποίο οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται τις ήδη κερτημένες γνώσεις για τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και αυτές που θα αποκτήσουν -για το ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο, για τα γραμματειακά είδη, για την αρχαία ελληνική γλώσσα- να τις αξιοποιήσουν, ώστε να επιχειρήσουν τις δικές τους προσωπικές αναγνώσεις στο πλαίσιο κριτικών/ αναστοχαστικών αναγνωστικών πρακτικών.

Η διαλεκτική σχέση των μαθητών και μαθητριών με τον αρχαίο κόσμο αποτελεί στόχο του μαθήματος, ώστε τα αρχαία κείμενα να τροφοδοτούν συνεχώς τη σκέψη τους και να τους βοηθούν να προσδιορίζουν τη στάση τους στη σύγχρονη πραγματικότητα. Έτσι, για παράδειγμα, ιδιαίτερη σημασία για τις μαθήτριες και τους μαθητές έχει το μάθημα των Αρχαίων ελληνικών στη διαμόρφωση της πολιτικής τους ταυτότητας και της δημοκρατικής τους αγωγής, εφόσον έννοιες όπως «ελευθερία», «νόμος», «πόλη», «πολίτης», «δίκαιο», «αρετή», «καλοκαγαθία» κ.ά., προσεγγίζονται ως αξίες και κριτήρια αποτίμησης και σημεία αναφοράς της ανθρώπινης δράσης τότε και σήμερα.

2. Περιεχόμενα

Οι μαθητές και οι μαθήτριες προσέρχονται στη διδασκαλία των ΑΕ με εφόδιο την τρίχρονη διδασκαλία στο Γυμνάσιο. Έχουν εξοικειωθεί τόσο με σημαντικές πτυχές του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού όσο και με την αρχαία ελληνική γλώσσα, μέσω συστηματικής μελέτης κειμένων από μετάφραση, που προέρχονται κυρίως από δύο γραμματειακά είδη, το έπος και την τραγωδία, και δευτερευόντως από την ιστοριογραφία και τον φιλοσοφικό λόγο, ενώ έχουν προσεγγίσει τη μορφολογία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας μέσω ανάλυσης κειμένων από το πρωτότυπο.

Στο Λύκειο καλούνται να ανασυγκροτήσουν σε συνεκτικό σύνολο τις επιμέρους γνώσεις τους, να τις εμπλουτίσουν και να εμβαθύνουν σε αυτές με κείμενα κυρίως από την ιστοριογραφία (στην Α' Λυκείου) και στη συνέχεια με τον «Περικλέους Επιτάφιο» του Θουκυδίδη και την «Αντιγόνη» του Σοφοκλή, έργα με έντονη πολιτική και φιλοσοφική διάσταση (Β' Λυκείου).

3. Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Διαγραμματικά και συνοπτικά, με βάση τα ισχύοντα ΠΣ, με την ολοκλήρωση του ΠΣ των Αρχαίων Ελληνικών Γενικής Παιδείας οι μαθητές και οι μαθήτριες αναμένεται:

Ως προς την κατανόηση του περιεχομένου των κειμένων

- να εντοπίζουν πληροφορίες σχετικά με το επικοινωνιακό πλαίσιο του κειμένου (πομπός, δέκτης, περιστάσεις επικοινωνίας, σκοπός της επικοινωνιακής περίπτωσης, κ.λπ.) και το νοηματικό περιεχόμενό του (πρόσωπα, χώρος, χρόνος, κοινωνικό, πολιτισμικό πλαίσιο, στοιχεία ιστορικότητας, βασικές ιδέες, επιχειρήματα κ.λπ.)
- να αξιοποιούν τις πληροφορίες που δίνονται στις εισαγωγές των θεματικών ενότητων για την προσέγγιση του νοηματικού περιεχομένου των κειμένων

- να εντοπίζουν τις μη οικείες λέξεις της αρχαίας ελληνικής και να αξιοποιούν στρατηγικές νοηματοδότησης των λέξεων (αξιοποίηση συμφραζομένων, αναζήτηση όρων σε λεξικά, αξιοποίηση της Γραμματικής και του Συντακτικού).

Ως προς τη δομή και οργάνωση των κειμένων

- να αναγνωρίζουν τον τρόπο οργάνωσης των κειμένων (στοιχεία συνοχής, συνεκτικότητας των κειμένων, θέματα δομής)

- να αναγνωρίζουν τη συνεισφορά του λεξιλογίου και των μορφοσυντακτικών δομών στη νοηματοδότηση του κειμένου

Ιδιαίτερα ως προς τη δομολειτουργική προσέγγιση των κειμένων

- να αναγνωρίζουν τους κύριους όρους της πρότασης:

α) το υποκείμενο στην προσωπική και την απρόσωπη σύνταξη

β) το αντικείμενο (πλάγιες πτώσεις, απαρέμφατο, δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις)

γ) το κατηγορούμενο (και γενική κατηγορηματική, επιρρηματικό κατηγορούμενο)

δ) την κατηγορηματική μετοχή

- να αναγνωρίζουν ονοματικούς προσδιορισμούς:

α) ομοιόπτωτους και ετερόπτωτους (πτώσεις και επιθετική μετοχή) χωρίς να διακρίνουν τα είδη τους

- να αναγνωρίζουν τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς που δηλώνουν:

α) χρόνο (επιρρήματα, πλάγιες πτώσεις, εμπρόθετους, χρονική μετοχή, χρονικές προτάσεις)

β) τόπο (επιρρήματα, πλάγιες πτώσεις, εμπρόθετους)

γ) αιτία (πλάγιες πτώσεις, εμπρόθετους, αιτιολογικές μετοχές, αιτιολογικές προτάσεις)

δ) σκοπό (πλάγιες πτώσεις, εμπρόθετους, τελική μετοχή, τελική πρόταση)

ε) προϋπόθεση (Υποθετικοί λόγοι)

στ) άλλες επιρρηματικές σχέσεις (ποσό, αναφορά, κ.λπ.).

ζ) παρατακτική- υποτακτική σύνδεση.

η) δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις (Είδος και λειτουργία).

θ. δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις (Είδος και λειτουργία).

Ως προς τα γραμματικά φαινόμενα

α) Ουσιαστικά Α΄, Β΄ και Γ΄ κλίσης

β) Επίθετα Β΄ και Γ΄ κλίσης.

γ) Ρήματα Α' συζυγίας, Ενεργητική φωνή και Μέσης Φωνής.

δ) Αντωνυμίες.

ε) Κλίση συνηρημένων ρημάτων σε -άω, -έω και -όω.

Ως προς την ερμηνεία

- να εξηγούν με ποιον τρόπο στα κείμενα οι γλωσσικές επιλογές (λεξιλόγιο, σύνταξη, σημεία στίξης, γραμματικές επιλογές) υπηρετούν την πρόθεση του κειμένου σε σχέση με την ιδεολογική θέση και τον κοινωνικό σκοπό που υπηρετούν

- να ερμηνεύουν λέξεις, φράσεις, προτάσεις, περιόδους του κειμένου αξιοποιώντας κειμενικά, επικοινωνιακά και ιστορικά συμφραζόμενα

Ως προς τον κριτικό στοχασμό σε σχέση με το επικοινωνιακό πλαίσιο και την αποτελεσματικότητα των κειμένων

- να αντιπαραβάλλουν και να συγκρίνουν πληροφορίες και στοιχεία μεταξύ κειμένων που αναφέρονται στο ίδιο θέμα ως προς την πρόθεση τις ιδεολογικές θέσεις, το ύφος και την επικοινωνιακή αποτελεσματικότητά τους

- να συνδέουν μεταξύ τους τα μελετώμενα πάνω σε ένα θέμα κείμενα κάνοντας διακειμενικές αναφορές σχετικά με τις γνώσεις που παρέχουν, τις στάσεις, αξίες που υποστηρίζουν.

- να συνδέουν γνώσεις, στάσεις, αξίες που υποστηρίζονται στα ΑΕ κείμενα με τη σύγχρονη πραγματικότητα διακρίνοντας τη διαχρονική αξία των ΑΕ κειμένων.

Ως προς τους τρόπους αποτίμησης των αποτελεσμάτων κατανόησης των κειμένων

- να παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των διαδικασιών κατανόησης α) με απαντήσεις σε ερωτήσεις κλειστού τύπου (π.χ. υπογράμμιση στοιχείων, συμπλήρωση κενών, διάκριση σωστού/λάθους,) ή απαντήσεις σε ερωτήσεις ανοικτού τύπου β) με μετάφραση επιμέρους αποσπασμάτων από τα κείμενα που δίνονται και γ) με δημιουργικές εργασίες

Ως προς τον αναστοχασμό για τις ακολουθούμενες πρακτικές και στρατηγικές

- να συνειδητοποιούν με (αυτο-, ετερο-) αξιολογικές, αναστοχαστικές διαδικασίες α) τι έμαθαν, τι άλλο θέλουν ή χρειάζεται να μάθουν β) τους τρόπους προσέγγισης των κειμένων που ακολουθούν, γ) να αποφασίσουν αλλαγές στις ακολουθούμενες στρατηγικές, ώστε να διευρύνουν τις αναγνωστικές τους δυνατότητες.

4. Διδακτική προσέγγιση – Μεθοδολογία

Η Μεθοδολογία του μαθήματος όπως ορίζεται στο «Πρόγραμμα Σπουδών για τα μαθήματα Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Νέα Ελληνική Γλώσσα και Νέα Ελληνική Λογοτεχνία της Α' τάξης Γενικού Λυκείου» (ΦΕΚ 1562/27-06-2011). Η κειμενοκεντρική επικοινωνιακή προσέγγιση, «η διαλεκτική σχέση γραμματειακού έργου – κοινωνίας» προτείνεται σε όλα τα φιλολογικά μαθήματα και κατά συνέπεια και στο μάθημα της ΑΕΓ. Το αρχαιοελληνικό κείμενο, είτε μεταφρασμένο είτε πρωτότυπο, τοποθετείται εντός των ιστορικών και κοινωνικών συμφραζομένων κατά τον χρόνο συγγραφής και κατά τον χρόνο

ανάγνωσής του από τις μαθήτριες και τους μαθητές. Με αυτό τον τρόπο τα κείμενα ως προϊόντα του πολιτισμού στον οποίο αναφέρονται, του αρχαίου ελληνικού, στο μάθημα της ΑΕΓ, γίνονται σεβαστά, αλλά συγχρόνως ανοικτά σε γόνιμο διάλογο με το μαθητικό αναγνωστικό κοινό.

Στο πλαίσιο της διαλογικής προσέγγισης προτείνεται η διακειμενική προσέγγιση με τη χρήση παράλληλων κειμένων από μετάφραση. Στο πρόγραμμα σπουδών του Λυκείου δίνεται έμφαση στην αξιοποίηση της παράλληλης χρήσης πρωτότυπου κειμένου με τη μετάφρασή του, σύμφωνα με όσα προβλέπονται στο ισχύον ΠΣ της Α΄ Λυκείου:

«Η ανάγνωση του πρωτότυπου κειμένου γίνεται εφικτή με τη βοήθεια των μεταφράσεων, ώστε μέσα από τη σύγκριση και την κριτική των μεταφραστικών επιλογών να αναδεικνύεται η σύνδεση μετάφρασης και ερμηνείας. Επίσης, οι διαφορετικές μεταφράσεις προσφέρονται για τη συγκριτική μελέτη του λεξιλογίου και των δομών της αρχαιοελληνικής και της νεοελληνικής γλώσσας, η οποία μπορεί να έχει πολλές διδακτικές εφαρμογές: αναζήτηση συντακτικών και λεξιλογικών αντιστοιχιών και διαφορών μεταξύ των δύο γλωσσών· σύγκριση μεταξύ των διαφορετικών τρόπων προσέγγισης και νεοελληνικής απόδοσης της αρχαιοελληνικής σκέψης κ.ο.κ.».¹

Επίσης, προτείνεται η δομολειτουργική προσέγγιση του πρωτότυπου κειμένου να κινείται στο πλαίσιο της κειμενοκεντρικής προσέγγισης αφενός, και στο πλαίσιο «αναγνωριστικού» γραμματισμού αφετέρου. Οι λεξιλογικές και γραμματικο-συντακτικές επιλογές υπηρετούν λειτουργίες που σχετίζονται με τα πρόσωπα, τις πράξεις και τις περιστάσεις στις οποίες αναφέρονται. Πέρα από την παραδοσιακή περιγραφή της γλώσσας που συχνά εγκλωβίζει τους μαθητές και τις μαθήτριες στη λογική του σωστού και του λάθους, προτείνεται οι λέξεις και οι φράσεις να προσεγγίζονται μέσα στο πλαίσιό τους, χωρίς να αποκόπτονται από αυτό και από τη σημασία τους, να στρέφεται το ενδιαφέρον της διδασκαλίας στο κείμενο και στη συζήτηση για τις γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα. Για παράδειγμα, με ποιον τρόπο διαφορετικά κειμενικά είδη πραγματώνονται με διαφορετικές γλωσσικές επιλογές, πώς διαφοροποιείται ως προς τη γλώσσα ένα φιλοσοφικό κείμενο από ένα ιστορικό ή ένα ποιητικό κείμενο, για ποιον λόγο από τα ποιητικά κείμενα περάσαμε στα πεζά. Η συζήτηση για τη γλώσσα μέσα από την ενασχόληση με συγκεκριμένα κείμενα μπορεί να βοηθήσει, ώστε να σταθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες μόνοι/ες τους απέναντι στην αρχαία ελληνική γραμματεία προς την κατεύθυνση της γλωσσικής επίγνωσης και της αυτενέργειας.

Τα παραπάνω σημαίνουν ότι θα πρέπει να υιοθετηθούν πρακτικές διδασκαλίας και εξέτασης, η οποία περιγράφεται με τα παρακάτω ενδεικτικά ερωτήματα:

- Ποιες διαφορετικές μορφές/τύποι της ίδια λέξης χρησιμοποιούνται και πώς διαφοροποιείται η λειτουργία της λέξης μέσα στο κείμενο;

¹ Για όσες ενότητες προβλέπεται να διδαχθούν από μετάφραση, η διδασκαλία γίνεται σε αντιπαραβολή με το αρχαίο πρωτότυπο κείμενο, προκειμένου οι μαθητές/τριες να αντιλαμβάνονται στοιχεία (π.χ. υφολογικά) που δεν αναδεικνύονται στη μετάφραση. Για τις νέες ενότητες που προστέθηκαν από μετάφραση θα αξιοποιηθεί κατά τη διδασκαλία το Βιβλίο του Μαθητή Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι: Κείμενο με παράλληλες μεταφράσεις ή εναλλακτικά η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα

(http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/contents.html).

- Ποια είναι η σημασία συγκεκριμένων λέξεων στο κείμενο;
- Ποια διαφορά έχει η σημασία λέξεων που χρησιμοποιούνται και στη νεοελληνική;
- Με ποιες λέξεις αποδίδεται μια ενέργεια, τι μορφή έχουν και τι σημασία αποκτούν;
- Ποιες συνώνυμες ή λέξεις με παρόμοια σημασία χρησιμοποιούνται μέσα στο κείμενο;
- Για ποιον λόγο επιλέγεται ο συγκεκριμένος χρόνος ενός ρήματος;
- Πώς θα άλλαζε το νόημα της φράσης αν άλλαζε ο χρόνος του ρήματος;
- Πώς θα άλλαζε το νόημα αν μπορούσε να αλλάξει η έγκλιση του ρήματος;
- Για ποιον λόγο επιλέγεται συγκεκριμένη έγκλιση, π.χ. προστακτική, σε μια φράση; Για ποιον λόγο επιλέγεται η χρήση απαρεμφάτου ή δευτερεύουσας πρότασης;
- Τι εξυπηρετεί η επιλογή του ενικού ή του πληθυντικού αριθμού;
- Ποιες αλλαγές θα είχαμε στην φράση αν άλλαζε το υποκείμενο από ενικό σε πληθυντικό ή αντίστροφα;
- Σε ποια περίπτωση επιλέγεται παθητική σύνταξη;
- Για ποιον λόγο αποδίδεται μια ιδιότητα σε ένα όνομα μέσω κατηγορούμενου ή ονοματικού προσδιορισμού;
- Με ποιον τρόπο προστίθενται προσδιορισμοί σε ένα ρήμα;
- Πώς θα διαμορφωνόταν μια φράση αν αφαιρέσουμε τους προσδιορισμούς;
- Για ποιον λόγο επιλέγεται παρατακτική ή υποτακτική σύνδεση όρων;

Έχει σημασία, εφόσον επιδιώκεται η εξοικείωση των μαθητών και των μαθητριών με την ΑΕ γλώσσα, οι ερωτήσεις να αφορούν σημεία στα οποία διαφοροποιείται η νεοελληνική από την αρχαία, σε επίπεδο λεξιλογίου, μορφολογίας και συντακτικού. Έτσι, πρακτικά αξιοποιείται η σύγχρονη γλωσσική πραγματικότητα, για να προσεγγίσουμε την αρχαία στα σημεία που είναι πιο δύσκολα για τις μαθήτριες και τους μαθητές. Ακόμα, με αφετηρία την νεοελληνική μπορεί να ζητηθεί η σύγκριση μικρών φράσεων μιας νεοελληνικής μετάφρασης με το αρχαίο κείμενο ή σύγκριση δύο διαφορετικών νεοελληνικών μεταφράσεων. Μπορούμε να ρωτήσουμε σε ποιο σημείο του αρχαίου κειμένου αναφέρεται μια φράση ή μια λέξη εστιάζοντας σε απαρέμφατα, μετοχές, δοτικές, υποθετικούς λόγους, λέξεις ίδιες μορφολογικά, αλλά με διαφορετική σημασία, κ.λπ.

Τέλος, επισημαίνεται η μεγάλη σημασία που πρέπει να αποδίδεται στη χρήση ψηφιακών λεξικών και ηλεκτρονικών σωμάτων κειμένων (Ψηφιακό σχολείο), η οποία πρέπει να είναι δημιουργική και ανακαλυπτική, ώστε να καλλιεργούνται ποικίλες δεξιότητες, καθώς και στη χρήση των χειριδίων γραμματικής και συντακτικού, ως βιβλίων αναφοράς, **ακόμη και κατά τη διάρκεια μιας γραπτής εξέτασης σε ανακεφαλαιωτικές εξετάσεις τετραμήνου**, ώστε οι μαθητές/τριες να αντιλαμβάνονται πληρέστερα τα γραμματικά και συντακτικά

φαινόμενα και να αυτονομούνται στην προσέγγιση αρχαίων ελληνικών κειμένων από το πρωτότυπο.

5. Διακειμενικότητα-Ερευνητικές/Δημιουργικές εργασίες

Με δεδομένο τον εξορθολογισμό της ύλης, κρίνεται εφικτή πλέον η ανάθεση και η εκπόνηση από τους/τις μαθητές/τριες διαθεματικών εργασιών, ατομικά ή κατά προτίμηση σε ομάδες. Στόχος της δραστηριότητας αυτής, στο πλαίσιο του ίδιου του μαθήματος ή των δημιουργικών εργασιών (άρθρο 8 του Π.Δ. 46/2016), είναι οι μαθητές/τριες να ασχοληθούν πιο συστηματικά με σημαντικά θέματα που τους/τις απασχόλησαν κατά την ανάγνωση των κειμένων. Ενδεικτικά αναφέρονται:

1. να διαβάσουν παράλληλα κείμενα, ώστε οι μαθητές/τριες με συγκριτική ανάγνωση να ασκήσουν την κριτική τους σκέψη (με θέμα π.χ. τις συνέπειες του Πελοποννησιακού πολέμου και τη σύγκριση με τις εμφύλιες διαμάχες που εκδηλώθηκαν μεταξύ των Ελλήνων κατά τη νεότερη ελληνική ιστορία). Η επιλογή παράλληλων κειμένων, επαφίεται στην κρίση του διδάσκοντος/της διδάσκουσας σύμφωνα με τις ανάγκες του μαθήματος και το επίπεδο των μαθητών/τριών του,
2. να συγκεντρώσουν στοιχεία από έντυπες ή ηλεκτρονικές πηγές, μουσεία, κ.τ.λ., και να συνθέσουν μια παρουσίαση που θα συζητηθεί μέσα στην τάξη (με θέμα π.χ. τις στρατιωτικές τακτικές της αρχαιότητας ή την αθηναϊκή τριήρη και την εξέλιξη του πολεμικού πλοίου μέχρι σήμερα),

να αποδώσουν με θεατρικό ή κινηματογραφικό τρόπο γεγονότα (π.χ. τη δίκη του Θηραμένη).

B. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ Α΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Διδακτέα ύλη (Περιεχόμενο - Διαχείριση και ενδεικτικός προγραμματισμός)

Για τη διδασκαλία του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στην Α΄ τάξη του Ημερήσιου Γενικού Λυκείου θα χρησιμοποιηθούν:

- ✓ το εγχειρίδιο της Α΄ Λυκείου: *Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι (Ξενοφών, Θουκυδίδης)* των Κ. Διαλησμά, Α. Δρουκόπουλου, Ε. Κουτρομπέλη, Γ. Χρυσάφη.
- ✓ το *Βιβλίο Μαθητή: Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι: Κείμενο με παράλληλες μεταφράσεις* του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας (ΚΕΓ).

Ως βιβλία αναφοράς προτείνονται:

- ✓ η *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής* (Γυμνασίου-Λυκείου) του Μ. Οικονόμου,
- ✓ το *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής* (Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου) του Α.Β. Μουμτζάκη,
- ✓ το *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* (Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου) της Π. Μπίλλα,
- ✓ το *Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* (Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου) των Χ. Συμεωνίδη, Γ. Ξενή κ.ά.

Σύμφωνα με τα Ωρολόγια Προγράμματα της Α΄ Τάξης του Ημερήσιου Γενικού Λυκείου προβλέπονται για τη διδασκαλία του μαθήματος πέντε (5) ώρες εβδομαδιαίως καθ' όλη τη διάρκεια του διδακτικού έτους, οι οποίες διατίθενται για τη διδασκαλία των κειμένων

του Ξενοφώντα και του Θουκυδίδη (βλ. παρακάτω, Πίνακες) σε συνδυασμό με τις ανάγκες γλωσσικής διδασκαλίας.

Στη διδακτέα ύλη του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας της Α΄ Τάξης του Ημερήσιου Γενικού Λυκείου περιλαμβάνεται η παρακάτω ύλη από το εγχειρίδιο *Αρχαίοι Έλληνες Ιστοριογράφοι (Ξενοφών, Θουκυδίδης)* των Κ. Διαλησμά, Α. Δρουκόπουλου, Ε. Κουτρομπέλη, Γ. Χρυσάφη:

1. Εισαγωγή

α) Κεφάλαιο Β΄: *Θουκυδίδης Ολόρου Αλιμούσιος* (1. Η ζωή του - 2. Το έργο του. Ενδιαφέροντα και ιδέες - Μέθοδος - Η δομή του έργου. Ο χρόνος της σύνθεσής του - Γλώσσα και ύφος).

β) Κεφάλαιο Γ΄: *Ξενοφών Γρύλλου Ερχιεύς* (1. Η ζωή του - 2. Το έργο του. Ενδιαφέροντα και ιδέες).

Επισημαίνεται ότι, στο πλαίσιο της γλωσσικής, ερμηνευτικής και ιστορικής προσέγγισης του κειμένου, η εισαγωγή αξιοποιείται ως υλικό αναφοράς με επισήμανση των κύριων σημείων και ως εργαλείο αναζήτησης περαιτέρω πληροφοριών, και δεν αποτελεί αυτοτελές τμήμα της εξεταστέας ύλης προς απομνημόνευση.

2. Κείμενα

α) *Ξενοφών, Ελληνικά, Βιβλίο Β΄* με βασικό θεματικό πυρήνα: **Στρατιωτική υπεροχή και πολιτική κυριαρχία**

ΕΝΟΤΗΤΕΣ
I, 16-32 (μόνο από μετάφραση)
II, 1-4
II, 16-23
III, 11-16 (μόνο από μετάφραση)
III, 50-56
IV, 1-17 (μόνο από μετάφραση)
IV, 18-23
IV, 37-43 περιληπτικά

β) *Θουκυδίδης, Βιβλίο Γ΄* με βασικό θεματικό πυρήνα: **Ισχύς και δίκαιο, η «ηθική» του πολέμου**

ΕΝΟΤΗΤΕΣ
Γ΄, 70 (μόνο από μετάφραση)
Γ΄, 71-74
Γ΄, 75 (μόνο από μετάφραση)
Γ΄, 76-78
Γ΄, 79-80 (μόνο από μετάφραση)
Γ΄, 81
Γ΄, 82-83 (μόνο από μετάφραση)

Γ. Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία Γενικής Παιδείας, Β΄ ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ: Θουκυδίδη «Περικλέους Επιτάφιος» και Σοφοκλέους «Αντιγόνη».

Στη Β΄ Λυκείου διδάσκεται το μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας, ως μάθημα Γενικής Παιδείας, επί δύο (2) ώρες την εβδομάδα καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Συγκεκριμένα διδάσκονται:

- **Θουκυδίδη «Περικλέους Επιτάφιος» (από το πρωτότυπο και από μετάφραση).**
- **Σοφοκλέους «Αντιγόνη» (από το πρωτότυπο και από μετάφραση).**

Και τα δύο έργα, αν και ανήκουν σε διαφορετικά γραμματειακά είδη, προσφέρονται στους μαθητές/τριες της Β΄ Λυκείου, λίγο πριν από την απόκτηση πολιτικών δικαιωμάτων, για μελέτη, κριτική και συγκριτική προσέγγιση με σκοπό την άντληση εμπειρίας και τη διαμόρφωση κριτηρίων για την αξιολόγηση της σύγχρονης κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας και τον καθορισμό προσωπικής στάσης.

Α. Θουκυδίδη «Περικλέους Επιτάφιος»

Ο «Επιτάφιος» του Περικλή διδάσκεται σε 15 διδακτικές ώρες στο πρώτο δίμηνο του σχολικού έτους **(11/09 έως 11/11)**.

Η διδασκαλία του «Επιταφίου» προτάσσεται για τους εξής λόγους: α) αποτελεί «συνέχεια» της διδασκαλίας του Θουκυδίδη από την Α΄ τάξη, β) ως ιστορικό και πολιτικό κείμενο που αναφέρεται στην άμεση δημοκρατία της αρχαίας Αθήνας του 5^{ου} αι. π.Χ. βοηθάει τους μαθητές και τις μαθήτριες να προσεγγίσουν το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο στο οποίο δημιουργήθηκε η «Αντιγόνη» του Σοφοκλή και γ) πραγματεύεται, μεταξύ άλλων, θέματα όπως αυτό της δίκαιης ισορροπίας ανάμεσα στη νόμιμη εξουσία του κράτους και τα φυσικά δικαιώματα του ατόμου και, ως εκ τούτου, μπορεί να πλαισιώσει τον βασικό προβληματισμό γύρω από τη σχέση γραπτού και άγραφου δικαίου που τίθεται στην «Αντιγόνη».

Περιεχόμενο

Η διδασκαλία του *Περικλέους Επιταφίου* περιλαμβάνει εισαγωγή και κεφάλαια από το πρωτότυπο και από μετάφραση, όπως στον παρακάτω πίνακα:

Εισαγωγή από το σχολικό βιβλίο
Ηλία Σπυρόπουλου, Θουκυδίδη Περικλέους Επιτάφιος http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGL-C
Κεφ. Α΄, Θουκυδίδης Ολόρου Αλιμούσιος (απλή υπόμνηση- έχει διδαχθεί στην Α΄ ΓΕ.Λ.)
Κεφ. Β΄, Ο Επιτάφιος λόγος του 431 π.Χ. (επισήμανση των κύριων σημείων)
Κεφ. Γ΄, Περικλής ο Ξανθίππου (επισήμανση των κύριων σημείων)
Κεφ. Δ΄, Το πρόβλημα της πατρότητας του Επιταφίου (επισήμανση των κύριων σημείων)
Πρωτότυπο κείμενο και μετάφραση από το σχολικό βιβλίο

Κεφ. 35 – 36 (από μετάφραση)
37-41 (από το πρωτότυπο και τη μετάφραση)
42 -46 (από μετάφραση)
Γενική θεώρηση
Προεκτάσεις, συγκριτική εξέταση με άλλα κείμενα

Διδακτική προσέγγιση

Κατά τη διδασκαλία του «Επιταφίου» αναμένεται: α) να αναδειχθούν χαρακτηριστικά του αθηναϊκού πολιτεύματος, της άμεσης δημοκρατίας, της εμβληματικής προσωπικότητας του Περικλή και του ύφους του Θουκυδίδη και β) να γίνουν όλα τα παραπάνω αντικείμενο κριτικής και βιωματικής προσέγγισης από τους μαθητές και τις μαθήτριες.

Για την επίτευξη των παραπάνω χρειάζεται η προσπέλαση του κειμένου σε λεξικογραμματικό επίπεδο μέσω της αξιοποίησης των μεταφρασμένων κειμένων. Ακριβώς γι' αυτό τον λόγο προτείνεται η παράλληλη προσέγγιση των πρωτοτύπων κειμένων και των αντίστοιχων μεταφράσεων. Οι μαθητές και οι μαθήτριες, εκκινούν από την ανάγνωση του μεταφρασμένου κειμένου και στη συνέχεια οδηγούνται στο πρωτότυπο με εστίαση σε βασικές έννοιες και σημεία του κειμένου ή εκκινούν από το πρωτότυπο, παραφράζοντας το κείμενο, και στη συνέχεια οδηγούνται στο μεταφρασμένο κείμενο, προς επίρρωση ή τροποποίηση της πρώτης μεταφραστικής τους προσπάθειας.

Ωστόσο, μεγαλύτερο βάρος πρέπει να δοθεί στην προσέγγιση του περιεχομένου σε ενδοκειμενικό επίπεδο στην κατανόηση βασικών εννοιών, όπως της ισότητας, της αξιοκρατίας, του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, της ενεργητικής συμμετοχής στα κοινά, της αισθητικής αγωγής, της φιλοσοφίας, της αίσθησης του μέτρου, της υστεροφημίας κ.ά., αλλά και στην κατανόηση του επικοινωνιακού πλαισίου, του επιδεικτικού λόγου, στη δεδομένη ιστορική στιγμή, (431 π.Χ).

Επίσης, σημασία πρέπει να δοθεί στη διακειμενική προσέγγιση με την παράλληλη χρήση κειμένων: α) από το ίδιο το ιστορικό έργο του Θουκυδίδη, όπως, για παράδειγμα, τον διάλογο Αθηναίων – Μηλίων, για να μετριάσθει ο κίνδυνος της εξιδανίκευσης της αρχαίας Αθήνας, β) από άλλα κείμενα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας του 5^{ου} και 4^{ου} π.Χ. αιώνα (Πλάτωνα, Μενέξενος, 238 c-d, Αριστοτέλους Πολιτικά, VI, 7, 1293) και γ) από έργα σύγχρονων μελετητών και συγγραφέων.

Β. Σοφοκλέους «Αντιγόνη»

Η «Αντιγόνη» διδάσκεται από τα μέσα Νοεμβρίου (15/11) μέχρι το τέλος του έτους επί δύο ώρες την εβδομάδα.

Περιεχόμενο

α. Από το πρωτότυπο με παράλληλη χρήση μετάφρασης διδάσκονται οι στίχοι:

1-99, 280-314, 441-507, 631-725, 1064-1090.

β. Μόνο από μετάφραση και αναλυτικά διδάσκονται οι στίχοι: 162-279, 315-331, 376-440, 508-581, 726-780, 781-800, 801-943.

γ. Μόνο από μετάφραση αλλά συνοπτικά διδάσκονται οι στίχοι: 100-161, 332-375, 582-630, 944-987, 988-1063, 1091-1114, 1115-1153, 1154-1353.

Διδακτική προσέγγιση

Κατά τη διδασκαλία της Αντιγόνης, και της Δραματικής Ποίησης γενικότερα, στο Λύκειο:

- προβάλλεται η θεατρική και λογοτεχνική διάσταση του αρχαίου δράματος (Η κατεύθυνση αυτή εξυπηρετείται αφενός από την ανάδειξη των *κατά ποιόν μερών* σε όλο το φάσμα της διδασκαλίας, σε συνδυασμό με τα *κατά ποσόν* μέρη, αφετέρου από την παρακολούθηση θεατρικών ή κινηματογραφικών αποδόσεων της τραγωδίας)·

- διδάσκεται μία σύντομη και κατατοπιστική εισαγωγή στην αρχή, για να γίνει κατανοητό το πλαίσιο όπου θα ενταχθεί η ανάγνωση των κειμένων

(Η εισαγωγή συνιστά υλικό αναφοράς καθ' όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας του έργου)

- αξιοποιείται το «Λεξικό Θεατρικών Όρων», έντυπο ή ηλεκτρονικό, για την κατανόηση όρων της τραγωδίας·
- συνδυάζονται οι παραδοσιακοί τρόποι διδασκαλίας με την ομαδοσυνεργατική, τη βιωματική και τη διερευνητική/ανακαλυπτική εργασία.

(Οι διδακτικές πρακτικές πρέπει να χαρακτηρίζονται από ποικιλία και ευρηματικότητα και να ευνοούν την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και έκφρασης. Ως ενδεικτικά παραδείγματα αναφέρονται η υιοθέτηση διαφορετικής οπτικής γωνίας, η υποστήριξη ή ανασκευή των απόψεων των τραγικών ηρώων (παιχνίδι ρόλων, αγώνας λόγων), η επαλήθευση μιας άποψης για το έργο του Σοφοκλή, η διαθεματική προσέγγιση, η θεατρική απόδοση του έργου από τους μαθητές κ.ά.)

- υιοθετούνται καινοτόμες διδακτικές πρακτικές με τη χρήση Τ.Π.Ε. ως μέσων κατάκτησης και μετάδοσης της γνώσης (συνδρομή μουσικής και εικόνας)·
- προτείνονται η κατασκευή εννοιολογικού χάρτη, το θεατρικό δρώμενο και η βιντεοσκόπησή του, η αξιοποίηση αγγειογραφιών, η εικονογράφηση του δράματος, η χρήση διαδραστικού πίνακα, η ηλεκτρονική συζήτηση, η σύνθεση μικροσεναρίων που υλοποιούνται με Τ.Π.Ε. κ.λπ.
- αξιοποιούνται οι μεταφράσεις για την προσέγγιση του πρωτοτύπου με τον ίδιο τρόπο που προτείνεται και παραπάνω για τον «Επιτάφιο»

(Η δομολειτουργική προσέγγιση του κειμένου ακολουθείται σε επιλεγμένα σημεία και σχήματα λόγου μέσω των οποίων αναδεικνύονται υφολογικές επιλογές του ποιητή και όχι σε όλη την έκταση της διδακτέας ύλης από το πρωτότυπο)

Πρόσθετες επισημάνσεις – οδηγίες για τη διδασκαλία του μαθήματος της ΑΕΓ Β' Λυκείου

1. Η διδασκαλία του «Επιταφίου» τοποθετείται χρονικά στο πρώτο δίμηνο του έτους, από 11/09 έως 11/11 για λόγους που αναφέρονται στο υπό δημοσίευση π.δ. (βλ. παραπάνω). Επιπλέον, με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται επαρκής διδακτικός χρόνος για μια ουσιαστική και δημιουργική προσέγγιση του κειμένου.

2. Για τη διδασκαλία του «Επιταφίου» οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν ως κείμενο αναφοράς (πρωτότυπο και μετάφραση) το απόσπασμα που υπάρχει στο σχολικό βιβλίο σε μετάφραση του Ν. Σκουτερόπουλου. Επιπλέον οφείλουν να λάβουν υπόψη και να αξιοποιήσουν διδακτικά το *Βιβλίο μαθητή* και το *Βιβλίο Εκπαιδευτικού*, που υπάρχει

αναρτημένο στο Ψηφιακό σχολείο (Ηλία Σπυρόπουλου, Θουκυδίδη Περικλέους Επιτάφιος <http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGL-C>).

3. Για τον προγραμματισμό της διδασκαλίας του «Επιταφίου» σε 15 διδακτικές ώρες που προβλέπονται από το ΠΣ, ενδεικτικά προτείνεται η εξής κατανομή:

- Εισαγωγή και κεφ. 35 και 36 από μετάφραση, μία (01) ώρα. (Δεν προτείνεται η αυτοτελής διδασκαλία της Εισαγωγής αλλά η διδακτική αξιοποίησή της παράλληλα με την προσέγγιση των επιμέρους κεφαλαίων).
- Κεφ. 37-41 από το πρωτότυπο και τη μετάφραση, οκτώ (08) ώρες.
- Κεφ. 42-46 από μετάφραση, μία (01) ώρα.
- Γενική θεώρηση, δύο (02) ώρες.
- Προεκτάσεις, συγκριτική εξέταση με άλλα κείμενα, τρεις (03) ώρες.

Για τη διευκόλυνση των εκπαιδευτικών παρατίθεται μια ενδεικτική επιλογή από σενάρια διδασκαλιών για τον «Επιτάφιο» και την «Αντιγόνη» από τον δικτυακό τόπο «Πρωτεύας»:

Για τον «Επιτάφιο»:

- Στάθης Παπακωνσταντίνου, [Η σύγκριση κάνει τη διαφορά](#)
- Σοφία Κουρουτσίδου, [Η σύγκριση κάνει τη διαφορά](#)
- Βασιλική Μαντζώρου, [Δυνατή πόλη, δυνατοί πολίτες](#)
- Βασιλική Γιαρίμπαπα, [Δυνατή πόλη, δυνατοί πολίτες](#)
- Λάμπρος Πόλκας, [“Αυτόχθονες έφυμεν”: εν αρχή ην ο μύθος](#)
- Κασσάνδρα Μπεϊκάκη, [Αυτόχθονες έφυμεν](#)
- Λάμπρος Πόλκας, [Παράδοση και πρωτοτυπία τον «Περικλέους επιτάφιο» του Θουκυδίδη](#)
- Πασχαλίνα Παλαιοχωρινού [Παράδοση και πρωτοτυπία στον Περικλέους Επιτάφιο](#)
- Στάθης Παπακωνσταντίνου, [Πίσω από τη βιτρίνα](#)
- Βασιλική Μαντζώρου, [Πίσω από τη βιτρίνα](#)

Για την «Αντιγόνη»

- Παναγιώτης Καραμανώλης, [Άνθρωποι, στάσεις, παραστάσεις](#)
- Όλγα Τσαντσάνογλου, [Πρώτη επαφή με την αρχαία τραγωδία: Πώς ο μαθητικός λόγος αποδίδει την τραγική ποίηση](#)
- Βασίλειος Συμεωνίδης, [Πρώτη επαφή με την αρχαία τραγωδία: Πώς ο μαθητικός λόγος αποδίδει την τραγική ποίηση](#)
- Λάμπρος Πόλκας, [Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας: Διερευνώντας τα τοπία της Αρχαίας Ελληνικής Ιστοριογραφίας](#)
- Κοσμάς Τουλούμης, [Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας: Διερευνώντας τα τοπία της Αρχαίας Ελληνικής Ιστοριογραφίας](#)
- Όλγα Τσαντσάνογλου, [Σύνταξη παρουσίασης βιντεογραφημένης θεατρικής παράστασης της](#)
- Λάμπρος Πόλκας, [Σύνταξη παρουσίασης βιντεογραφημένης θεατρικής παράστασης της «Αντιγόνης» του Σοφοκλή σε περιβάλλον wiki](#)
- Όλγα Τσαντσάνογλου, [Τιμή και ατίμωση του νεκρού: διακειμενική προσέγγιση με αφορμή την Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Λάμπρος Πόλκας, [Τιμή και ατίμωση του νεκρού: διακειμενική προσέγγιση με αφορμή την Αντιγόνη του Σοφοκλή](#)
- Μαγδαληνή Πρεβεζάνου, [Αρχή αναρχίας εστί...](#)

- Παναγιώτης Σεράνης, [«Η έννοια του χρέους και της προαίρεσης στον άνθρωπο ως άτομο και στον άνθρωπο ως πολίτη»](#): Ανακεφαλαιωτική ενότητα στην Αντιγόνη του Σοφοκλή
- Στάθης Παπακωνσταντίνου, [«Η έννοια του χρέους και της προαίρεσης στον άνθρωπο ως άτομο και στον άνθρωπο ως πολίτη»](#): Ανακεφαλαιωτική ενότητα στην Αντιγόνη του Σοφοκλή
- Βασιλική Μαντζώρου, [Κρέων, η απατηλή γοητεία της εξουσίας](#)
Στάθης Παπακωνσταντίνου, [Κρέων, η απατηλή γοητεία της εξουσίας](#)

Δ. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ (ΟΜΑΔΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ), Β΄ ΤΑΞΗ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ:

- ✓ **ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ Β΄ Λυκείου** των Κ. Δάλκου, Χ. Δάλκου, Γ. Μανουσόπουλου κ.ά., ΙΤΥΕ Διόφαντος,
- ✓ **ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ (Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου)** του Α.Β. Μουμπτζάκη, ΙΤΥΕ Διόφαντος,
- ✓ **ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ (Γυμνασίου-Λυκείου)** του Μ. Οικονόμου, ΙΤΥΕ Διόφαντος

Σημαντικές Επισημάνσεις

Για τα Ρητορικά Κείμενα

- I.** Αξιοποίηση της Εισαγωγής ως υλικού αναφοράς - εργαλείου αναζήτησης πληροφοριών, στοιχείων και επισημάνσεων στο πλαίσιο της ερμηνευτικής προσέγγισης του κειμένου και όχι ως εξεταστέας ύλης προς απομνημόνευση.
- II.** Άσκηση στη μετάφραση του ρητορικού κειμένου χωρίς μηχανιστική απομνημόνευση, στην κατεύθυνση της κατάκτησης της Αρχαίας και Νέας Ελληνικής και της πληρέστερης ερμηνείας του κειμένου (και με εναλλακτικούς τρόπους, όπως είναι η σύγκριση διαφορετικών μεταφραστικών αποδόσεων, η εναλλαγή μετάφρασης συνεχούς κειμένου και επιλεγμένων τμημάτων του και η απόδοση του κειμένου στη Ν.Ε., με ομαδοσυνεργατικό τρόπο).
- III.** Δομολειτουργική προσέγγιση του ρητορικού κειμένου, για την ανάδειξη των υφολογικών επιλογών του ρήτορα. Η ρητορική τέχνη είναι κατεξοχήν τέχνη του ύφους.
- IV.** Συγκριτική προσέγγιση ανάμεσα στην Α.Ε. γλώσσα και στη Ν.Ε. γλώσσα, γλωσσικοί παραλληλισμοί, ομοιότητες και διαφορές των δύο μορφών της γλώσσας με δημιουργικές ασκήσεις ετυμολογίας, μορφολογίας, παραγωγής ή σύνθεσης, αξιοποιώντας ένα ή περισσότερα έγκυρα λεξικά της Αρχαίας Ελληνικής (http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/lexicon/index.html)
- V.** Διατύπωση επιχειρήματος και ανάπτυξη συλλογισμού, προκειμένου οι μαθητές/τριες να καταστούν οι ίδιοι ικανοί και πειστικοί ομιλητές σε οποιαδήποτε περίπτωση επικοινωνίας, παρακολουθώντας την εξέλιξη της συλλογιστικής πορείας που ακολουθεί ο ρήτορας (μεταγνωστικές δεξιότητες).
- VI.** Με αφορμή τη διδασκαλία της τέχνης του επιχειρήματος (Λόγος Υπέρ Μαντιθέου)

να ασκηθούν οι μαθητές/τριες στη ρητορική τέχνη: ασκήσεις επιχειρηματολογίας και αγώνας λόγων – για τους κανόνες, τη διαδικασία διεξαγωγής αγώνων και βοηθητικό υλικό βλ. Αγώνες Επιχειρηματολογίας - Αντιλογίας, Υπουργείο Παιδείας (αναρτημένο βοηθητικό υλικό: <https://www.minedu.gov.gr/exetaseis-2/epal-mepal-mixanografiko-3/97-prokhryxeis-diagwnismoi-ypotrofies/mathitiko-diagonismoi/9220-28-12-12-agonis-epixeirimatologias-antilogias-2012-2013->).

Για το Αδίδακτο Κείμενο

- I.** Δυνατότητα εμβάθυνσης στη γνώση την οποία οι μαθητές/τριες κατέκτησαν στην Α΄ Λυκείου. Εξοικείωση με διαδικασίες και εργαλεία αποκωδικοποίησης του αρχαίου ελληνικού λόγου που γνώρισαν στην προηγούμενη τάξη.
- II.** Εφαρμογή της ανάλυσης κατά νοηματικές ενότητες (κατά κώλα ανάλυση) του κειμένου με αναγνώριση των γραμματικών και των συντακτικών φαινομένων. Η απόδοση της μετάφρασης και η διατύπωσή της σε ορθό και άρτιο εκφραστικά νεοελληνικό λόγο θα είναι το καταληκτικό στάδιο της ενασχόλησης των μαθητών/τριών με κάθε νοηματική ενότητα.
- III.** Διεύρυνση λεξιλογίου, διδασκαλία νέων φαινομένων γραμματικής και συντακτικού, εμπέδωση μέσω ασκήσεων διαβαθμισμένης δυσκολίας.
- IV.** Κατανόηση των δομικών συστατικών στοιχείων του αρχαίου ελληνικού λόγου, διαπίστωση των διαφορών του σε σχέση με τον νεοελληνικό λόγο με παράλληλη διάκριση της διαφοράς ανάμεσα στο «κατανοώ το κείμενο» και «αποδίδω το κείμενο» στη νέα ελληνική γλώσσα.
- V.** Επιλογή κειμένων διαβαθμισμένης δυσκολίας, δημιουργική αξιοποίηση των εγχειριδίων Γραμματικής, Συντακτικού αλλά και Λεξικού.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Για την ολοκληρωμένη προσπέλαση του αποσπάσματος της Θεματογραφίας και την ουσιαστική επεξεργασία του, σκόπιμο κρίνεται να προβλεφθεί θεσμοθετημένα στο πλαίσιο του Ωρολογίου Προγράμματος ένα συνεχές δίωρο διδασκαλίας.

Διδακτέα ύλη (Περιεχόμενο - Διαχείριση και ενδεικτικός προγραμματισμός)

Για τη διδασκαλία του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στη Β΄ τάξη του Ημερήσιου Γενικού Λυκείου (Ομάδα Προσανατολισμού) θα χρησιμοποιηθούν:

- ✓ το Εγχειρίδιο της Β΄ Λυκείου *Ρητορικά Κείμενα* των Κ. Δάλκου, Χ. Δάλκου, Γ. Μανουσόπουλου κ.ά.

Ως βιβλία αναφοράς προτείνονται:

- ✓ η *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής* (Γυμνασίου-Λυκείου) του Μ. Οικονόμου,
- ✓ το *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής* (Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου) του Α.Β. Μουμτζάκη,
- ✓ το *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* (Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου) της Π. Μπίλλα,
- ✓ το *Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας* (Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου) των Χ. Συμεωνίδη, Γ. Ξενή κ.ά

Από το διδακτικό εγχειρίδιο *Ρητορικά Κείμενα Β΄ Λυκείου* των Κ. Δάλκου, Χ. Δάλκου, Γ. Μανουσόπουλου κ.ά. προτείνεται να διδαχθούν τα εξής:

α) Εισαγωγή ως υλικό αναφοράς σε δύο (2) διδακτικές ώρες: 1. Η ρητορική στην Αρχαία

Ελλάδα: Α΄. Η φυσική ρητορεία - Β΄. Η γέννηση της συστηματικής ρητορείας - Γ΄. Ρητορεία και σοφιστική - Ε΄. Τα είδη του αττικού ρητορικού λόγου - ΣΤ΄. Τα μέρη του ρητορικού λόγου. 2. Ο Βίος του Λυσία - Το έργο του Λυσία - Η αξία του έργου. 3. Λυσίου *Υπέρ Μαντιθέου*. Εισαγωγή.

β) Κείμενο: Λυσία *Υπέρ Μαντιθέου*. Ο λόγος να διδαχθεί ολόκληρος, πλην των παραγράφων 14-17, το νόημα των οποίων θα αποδοθεί περιληπτικά.

Η μέθοδος διδασκαλίας επιβάλλεται κατά κύριο λόγο να αποσκοπεί στην κατανόηση και ερμηνεία του κειμένου, και επομένως, από την άποψη αυτή, είναι κατά βάση ερμηνευτική.

Η γραμματική και συντακτική επεξεργασία δεν πρέπει να είναι σχολαστική και λεπτομερής, αλλά να εντάσσεται στην προσπάθεια κατανόησης του κειμένου. Η ενασχόληση με συντακτικά στοιχεία που είναι προφανή και γνωστά (π.χ. εμπρόθετοι, επιθετικοί προσδιορισμοί κ.λπ.) ή η σχολαστική παρουσίαση διαφόρων συντακτικών φαινομένων δεν υπηρετούν τη διδακτική διαδικασία, αλλά αποβαίνουν εις βάρος του διαθέσιμου διδακτικού χρόνου για την πρόσληψη των νοημάτων. Οι γραμματικές και συντακτικές αναφορές αποσκοπούν μόνο στο να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες τη λογική σύνδεση των στοιχείων μιας περιόδου και τον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται το νόημα βάσει αυτών.

Παράλληλα, ο/η εκπαιδευτικός επιδιώκει, στο πλαίσιο της διαδικασίας της γλωσσικής εξομάλυνσης του κειμένου κατά την οποία αξιοποιεί και τα σχόλια του σχολικού βιβλίου, να αναπτύξουν οι μαθητές/τριες τη μεταφραστική τους ικανότητα. Η μετάφραση συμβάλλει αφενός στην κατανόηση του κειμένου, αφετέρου στην κατάκτηση των γλωσσικών δομών και αποτελεί μια σημαντική παιδευτική άσκηση και μορφωτική διαδικασία. Η διδασκαλία δεν θα καταλήγει σε μία και μοναδική μετάφραση που θα την απομνημονεύουν οι μαθητές/τριες και θα αξιολογούνται βάσει αυτής. Η μετάφραση πρέπει να υπακούει στις εκφραστικές απαιτήσεις του νεοελληνικού λόγου και όχι να οδηγείται σε γλωσσικές στρεβλώσεις, αλλοιώνοντας την ιδέα και το νόημα του κειμένου.

Μέσω της μετάφρασης η διδασκαλία περνά στο επόμενο στάδιο που είναι η ερμηνεία του κειμένου, στην οποία ο/η μαθητής/τρια οδηγείται επαγωγικά με κατάλληλες ερωτήσεις και μέσα από μια διαλογική διαδικασία, στην οποία συμμετέχουν όλοι κατά το δυνατόν οι μαθητές/τριες.

Η ερμηνευτική διαδικασία της διδασκίας ενότητας ξεκινά από μια συνολική θεώρηση, επισημαίνει τα θεματικά κέντρα και τη δομή της, διερευνά αναλυτικά το περιεχόμενο και τη μορφή και καταλήγει στη συνολική θεώρηση των βασικών στοιχείων της.

Κατά ευρύτερες ενότητες (προοίμιο, διήγηση, απόδειξη, επίλογος), είναι δυνατό να γίνει διαθεματική προσέγγιση του κειμένου, να δίνονται ομαδικές ή ατομικές ερευνητικές εργασίες στο πλαίσιο δραστηριοτήτων τύπου project, να προωθείται η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, όπου αυτή ενδείκνυται, και, κατά την κρίση του διδάσκοντος, να αξιοποιούνται καινοτόμες μαθησιακές δραστηριότητες και οι νέες τεχνολογίες, ώστε η διδασκαλία να είναι αποτελεσματικότερη.

Για τις ανάγκες του αδίδακτου κειμένου:

Ο/η εκπαιδευτικός επιλέγει πεζά κείμενα της αττικής διαλέκτου (18-20 κείμενα κατά τη

διάρκεια του σχολικού έτους), με στόχο να καλύψει τις ανάγκες και τις απαιτήσεις της τάξης του. Προς ανεύρεση υλικού αξιοποιεί και έγκυρους ηλεκτρονικούς κόμβους, όπως αυτόν της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα.

Κάθε ενότητα, η οποία διανέμεται στους μαθητές σε φωτοτυπία, περιλαμβάνει:

Ένα σύντομο εισαγωγικό σημείωμα που εντάσσει το απόσπασμα στο ιστορικό και πολιτισμικό του πλαίσιο (το οποίο πρέπει να δίδεται και κατά την αξιολόγηση του μαθήματος). Ακολουθεί το αδίδακτο απόσπασμα (από πεζό έργο της αττικής διαλέκτου), έκτασης περίπου 10-12 στίχων στερεότυπης έκδοσης, το οποίο πρέπει να έχει πληρότητα και συνοχή, ώστε οι μαθητές/τριες να μπορούν να κατανοούν το ιδιαίτερο ύφος και το κύριο νόημά του, και να οδηγούνται στη μετάφρασή του σε σωστό νεοελληνικό λόγο. Είναι σημαντικό να προηγείται της επεξεργασίας ανάγνωση του κειμένου στην τάξη από τον/την εκπαιδευτικό, αλλά και τους μαθητές.

Ακολουθούν τα απαραίτητα για την επεξεργασία του κειμένου σχόλια (λεξιλογικά, γραμματικά, συντακτικά).

Ο/η εκπαιδευτικός επιλέγει τα κείμενα, με βάση ένα γραμματικό ή συντακτικό φαινόμενο προς διδασκαλία ή και εμπέδωση. Παράλληλα, παραπέμπει στα βιβλία αναφοράς (Γραμματική της Α.Ε., Συντακτικό της Α.Ε.) για περισσότερες λεπτομέρειες, αλλά και ανάπτυξη των ανάλογων δεξιοτήτων από μέρους των μαθητών/τριών.

Είναι καλό να γίνονται ποικίλες ασκήσεις (γραμματικές, συντακτικές, λεξιλογικές), με τις οποίες ελέγχεται όχι μόνο το φαινόμενο που διδάσκεται στη συγκεκριμένη ενότητα, αλλά και φαινόμενα προηγούμενων εννοιών για εμπέδωση και επανάληψη.

Παράλληλα με τη διδασκαλία των αδιδακτων κειμένων, προτεραιότητα έχει η επανάληψη και εμπάθυνση των γραμματικών και συντακτικών φαινομένων διδαχθέντων ήδη στο Γυμνάσιο και στην Α' Λυκείου, με αξιοποίηση ανάλογων ασκήσεων κατά την κρίση του διδάσκοντος και τις ανάγκες των μαθητών/τριών. Στη συνέχεια, ανάλογα με το επίπεδο της τάξης μπορεί να δοθεί έμφαση και στα ακόλουθα φαινόμενα που δεν έχουν διδαχθεί οι μαθητές/τριες και επισημαίνονται ενδεικτικά:

1. Αντωνυμίες αυτοπαθητικές, αλληλοπαθητικές.
2. Συμφωνόληκτα ρήματα σε -μι
3. Φωνηεντόληκτα ρήματα σε -μι
4. Ρήματα *φημί, εἶμι, οἶδα*,
5. Αόριστος Β' βαρυτόνων ρημάτων τα οποία κλίνονται σύμφωνα με τα εις -μι.
6. Αναλυτική προσέγγιση των δευτερευουσών προτάσεων (τρόπος εισαγωγής, εκφοράς και συντακτική λειτουργία) και των υποθετικών λόγων,
7. Πλάγιος λόγος.

Σε κάθε περίπτωση είναι σημαντικό οι μαθητές/τριες να ασκηθούν στη συνειδητή και συστηματική απόδοση της μετάφρασης μέσα από συγκεκριμένες εκφραστικές επιλογές.

ΜΑΘΗΜΑ: ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Σύμφωνα με το ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών, ως γενικός σκοπός της διδασκαλίας για το μάθημα της Λογοτεχνίας ορίζεται «η κριτική αγωγή στο σύγχρονο πολιτισμό». Το μάθημα είναι κειμενοκεντρικό και μαθητοκεντρικό. Λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών, ο/η εκπαιδευτικός ακολουθεί ομαδοσυνεργατικές διαδικασίες που ευνοούν τον δημιουργικό διάλογο και συμβάλλουν στην ανάπτυξη αναγνωστικών δεξιοτήτων.

Στο πλαίσιο αυτό η διδασκαλία της Λογοτεχνίας δεν μπορεί παρά να στοχεύει, ώστε οι μαθητές/τριες να μπορούν:

α) να βιώσουν τη λογοτεχνία ως πηγή εμπειριών, ως διαλεκτική συγκρότηση αισθητικών και διανοητικών συγκινήσεων, και να αναγνωρίσουν τη δραστική αξία τους για τη ζωή τους,
β) να συγκροτήσουν την υποκειμενικότητά τους, εμπλουτίζοντας την κατανόησή τους για πτυχές του κόσμου που προϋπήρξε και εκείνου που τους περιβάλλει, και ενισχύοντας την κριτική τους στάση απέναντι στον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνία υποβάλλει νοήματα και αξίες.

Για να επιτευχθεί, με μεγαλύτερη δυνατή πληρότητα ο πρωταρχικός σκοπός, δηλαδή ο διάλογος με τα κείμενα και τον κόσμο, είναι σημαντικό να περιλάβει και τον διάλογο μεταξύ των μαθητών/τριών. Οι μαθητές/τριες, επομένως, χρειάζεται να υποστηριχθούν στα ακόλουθα:

α) να αποκτήσουν αναγνωστικές δεξιότητες, ώστε να αξιοποιούν συνδυαστικά έναν αριθμό ενδοκειμενικών και εξωκειμενικών στοιχείων, για να ιχνηλατούν με μεγαλύτερη επάρκεια το νοηματικό υπόστρωμα των κειμένων (διότι, για να συνομιλήσουμε με κάποιον/κάτι, χρειάζεται να αναγνωρίσουμε τι λέει)

β) να θέτουν κρίσιμα για εκείνους/εκείνες ερωτήματα/θέματα συζήτησης σχετικά με τα ζητήματα που πραγματεύονται τα κείμενα-τα ερωτήματα να λειτουργούν στη συνέχεια ως άξονες ή κέντρα αλληλεπιδράσεων και συνομιλιών μεταξύ των μαθητών/τριών, ελεύθερων τόσο στη διανοητική όσο και στη συναισθηματική τους διάσταση (διότι, για να συζητήσουμε για κάτι, χρειάζεται να αναρωτηθούμε πρώτα κάτι)

γ) να διαπραγματεύονται τις υποθέσεις τους στο πλαίσιο μιας αναγνωστικής/ερμηνευτικής κοινότητας (διότι το νόημα που δίνουμε εμείς σε κάτι, ενδεχομένως, δεν είναι το ίδιο με εκείνο που δίνουν οι άλλοι).

Από τη διαδικασία αυτή αναμένεται:

ή η ανακάλυψη και η αποδοχή της ερμηνευτικής πολλαπλότητας και της πολλαπλότητας των απόψεων,

ή/και η διαμόρφωση πυρήνων κοινών θέσεων μέσα από σταδιακές μετατοπίσεις,

ή/και η από κοινού συγκρότηση μιας πιο πολύπλευρης ερμηνείας.

Γενικότερα, ο διάλογος για το νόημα των κειμένων αναμένεται να επιφέρει μετατοπίσεις στις απόψεις και στάσεις των μαθητών/τριών, προς την κατεύθυνση του εμπλουτισμού της υποκειμενικότητάς τους και της σταδιακής συγκρότησής τους σε ιστορικά υποκείμενα.

Πιο σχηματικά ως προς τα παραπάνω θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα ως εξής:

A. Διαδικασίες κατανόησης κειμένων

Εντοπισμός και αναγνώριση των βασικών στοιχείων/δομών των κειμένων

Οι μαθητές / -τριες αναμένεται να είναι σε θέση:

να αναγνωρίζουν τους τρόπους με τους οποίους η λογοτεχνική γλώσσα διαμορφώνεται από τις επιλογές του/της συγγραφέα σχετικά με το λεξιλόγιο, τη δομή, τις εκφραστικές τεχνικές και την οπτική γωνία

να εντοπίζουν πληροφορίες σχετικά με το επικοινωνιακό πλαίσιο των κειμένων και τον τρόπο που τα κείμενα διαλέγονται με τον/την αναγνώστη/τρια

να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά του κειμενικού είδους και τις βασικές συμβάσεις που απορρέουν από αυτό

Ερμηνεία και μετασχηματισμοί των εκφραστικών και νοηματικών δομών των κειμένων

Οι μαθητές / -τριες αναμένεται να είναι σε θέση:

να μετασχηματίζουν εκφραστικά, σημασιολογικά, αφηγηματολογικά στοιχεία των κειμένων και να εξηγούν τις αλλαγές στο νόημά τους, στο επίπεδο του ύφους και στο επικοινωνιακό αποτέλεσμα

να ερμηνεύουν φράσεις, προτάσεις, περιόδους των κειμένων αξιοποιώντας κειμενικά, επικοινωνιακά και ιστορικά συμφραζόμενα

Κριτικός στοχασμός σε σχέση με το συγκινησιακό φορτίο/συναισθηματικό κλίμα των κειμένων, το επικοινωνιακό πλαίσιο και την αποτελεσματικότητά τους

Οι μαθητές / -τριες αναμένεται να είναι σε θέση:

να αξιολογούν τη σχέση εικόνας-κειμένου ως προς τον βαθμό ενίσχυσης του νοηματικού ή/και συναισθηματικού βάρους τους

να συγκρίνουν τις τεχνικές των κειμένων ως προς την πληρότητα, την συναισθηματική δραστηριότητα και ως προς τις ιδεολογικές θέσεις που εγγράφουν κ.λπ.

να συσχετίζουν μεταξύ τους τα κείμενα κάνοντας διακειμενικές αναφορές και συγκρίνοντας ως προς τους εκφραστικούς τρόπους, τις ιδεολογικές θέσεις, το ύφος και την αποτελεσματικότητά τους

Αναστοχασμός σε σχέση με τις ακολουθούμενες στρατηγικές ανάγνωσης / κατανόησης

Οι μαθητές / -τριες αναμένεται να είναι σε θέση:

- να περιγράφουν τις στρατηγικές κατανόησης και ερμηνείας που χρησιμοποιούν και να τις συζητούν στο πλαίσιο της αναστοχαστικής φάσης
- να αναγνωρίζουν τις προσωπικές αξίες, στάσεις, εμπειρίες, ιδεολογικές θέσεις που τους επηρεάζουν στη διαδικασία πρόσληψης των κειμένων και να τις παρουσιάζουν στην ομάδα τους ή στην ολομέλεια, στο πλαίσιο μιας αναστοχαστικής συζήτησης
- να αποτιμούν την πορεία που προηγήθηκε, σε μια διαδικασία αυτοαξιολόγησης ή και αυτοελέγχου

Β. Διαδικασίες παραγωγής γραπτού και προφορικού λόγου:

Σύνθεση κειμένων (συγγραφική φάση)

Οι μαθητές / -τριες αναμένεται να είναι σε θέση:

- να δημιουργούν προφορικά, γραπτά ή/και πολυμεσικά κείμενα, τα οποία να διαλέγονται με τη «λογοτεχνικότητα» [είτε ερμηνεύοντας κριτικά τα λογοτεχνικά κείμενα είτε παράγοντας δημιουργικά ομοιότροπα κείμενα (π.χ. δημιουργική γραφή)]
- να αξιοποιούν τις πληροφορίες και το λεξιλόγιο που ποικίλουν σε διαφορετικά κείμενα ή διαφορετικούς συγγραφείς, καθώς και τις γνώσεις τους για τους εκφραστικούς τρόπους και την ποικιλία των τεχνικών των κειμενικών ειδών (π.χ. ποίησης, πεζογραφίας, θεάτρου) προκειμένου να συντάξουν/εκφωνήσουν τα κείμενά τους
- να υιοθετούν στρατηγικές διαπροσωπικής προφορικής επικοινωνίας (π.χ. γλώσσα του σώματος, χιούμορ κ.α.) και προφορικής έκφρασης (π.χ. επιτονισμός, παύσεις, ένταση της φωνής κ.ά.) στο πλαίσιο μιας «εκφραστικής ανάγνωσης» και να τις χρησιμοποιούν για την επίτευξη των επικοινωνιακών τους στόχων

Αναστοχασμός σε σχέση με τις ακολουθούμενες στρατηγικές και την αποτελεσματικότητα των παραγόμενων κειμένων, στο συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο

- να εντοπίζουν τις περισσότερο αποτελεσματικές από τις στρατηγικές που χρησιμοποίησαν σε όλα τα στάδια της παραγωγής είτε του προφορικού λόγου είτε των γραπτών κειμένων τους

- να αντιλαμβάνονται τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία τους ως συγγραφείς/ομιλητές/τριες, ώστε να προσδιορίσουν τους τρόπους με τους οποίους θα αναπτύξουν τις δεξιότητές τους να γράφουν και να μιλούν κατάλληλα και αποτελεσματικά
- να αναστοχάζονται εκτιμώντας την πορεία των ενεργειών τους σε σχέση με πιθανές δυσκολίες που αντιμετώπισαν και τις λύσεις στις οποίες οδηγήθηκαν.

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Α΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ:

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Α΄ Γενικού Λυκείου, Α΄ Τεύχος, ΙΤΥΕ
“ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», Βιβλίο Μαθητή

Από τις τρεις διδακτικές ενότητες που προβλέπονται στο Πρόγραμμα Σπουδών για την Α΄ Τάξη, διδάσκονται: μία ή δύο ενότητες, («Τα φύλα στη λογοτεχνία», «Παράδοση και μοντερνισμός στη νεοελληνική ποίηση», «Θέατρο») και μία ενότητα με θέμα που θα επιλέξει ο εκπαιδευτικός σε συνεργασία με τους μαθητές και τις μαθήτριες. Σκόπιμο κρίνεται πριν την επιλογή να προηγηθεί συζήτηση στην τάξη και να ληφθούν υπόψη η γνώμη και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών. Υπενθυμίζεται ότι κατά τη διδασκαλία κάθε ενότητας ακολουθούνται τρεις φάσεις, καθεμία από τις οποίες έχει ιδιαίτερη στοχοθεσία: *Πριν από την ανάγνωση, Κυρίως ανάγνωση, Μετά την ανάγνωση.*

Στο πλαίσιο της διδασκαλίας κάθε ενότητας, ο/η εκπαιδευτικός δημιουργεί συγκεκριμένα σχέδια εργασίας, λαμβάνοντας υπόψη τις δυνατότητες και επιθυμίες των μαθητών/τριών, καθώς και τον διαθέσιμο διδακτικό χρόνο. Κατά την επεξεργασία κάθε ενότητας, θεωρείται απαραίτητο να συμπεριλαμβάνονται κείμενα τόσο από τη νεότερη και σύγχρονη όσο και από την παλαιότερη λογοτεχνία. Τα αναγκαία γραμματολογικά στοιχεία διερευνώνται σταδιακά κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας των λογοτεχνικών κειμένων, σε συνάρτηση προς αυτά και δεν αποτελούν αντικείμενο αποστήθισης. Εάν ο/η εκπαιδευτικός επιλέξει τις ενότητες «Τα φύλα στη λογοτεχνία» και «Θέατρο», καλό είναι να φροντίσει να συμπεριλάβει στη διδασκαλία όχι μόνο πεζά αλλά και ποιητικά κείμενα. Οι ενότητες αυτές θα μπορούσαν να διδαχθούν και συνδυαστικά. Η ενθάρρυνση των μαθητών/τριών να προτείνουν κείμενα προς συζήτηση και παρουσίαση στην τάξη μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη του ενδιαφέροντος για τη λογοτεχνία. Τον ίδιο στόχο υπηρετούν, επίσης, ποικίλες πρακτικές φιλιαναγνωσίας.

Ως διδακτικό εγχειρίδιο θα χρησιμοποιηθεί το Ανθολόγιο Κειμένων της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Α΄ Λυκείου με συστηματική συνανάγνωση και διδακτική αξιοποίηση κειμένων από τα άλλα δύο ανθολόγια της Β΄ και Γ΄ τάξης του Λυκείου. Ως μαθησιακοί και διδακτικοί πόροι μπορούν, επίσης, να αξιοποιηθούν, κατά την κρίση του/της εκπαιδευτικού και σύμφωνα με τις ανάγκες της τάξης, λογοτεχνικά κείμενα από έγκριτες πηγές, έντυπες ή / και ηλεκτρονικές.

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ:

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Β΄ Γενικού Λυκείου, Β΄ τεύχος, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», Βιβλίο Μαθητή

Το μάθημα της Νέας Ελληνικής Λογοτεχνίας ως μάθημα Γενικής Παιδείας διδάσκεται δύο (2) ώρες την εβδομάδα καθ' όλη τη διάρκεια του έτους με ελεύθερη επιλογή κειμένων από τον/την εκπαιδευτικό. Δεν θα πρέπει να λησμονούμε ότι το μάθημα της Λογοτεχνίας και στη Β΄ Λυκείου δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένα σύνολο κειμένων που διδάσκονται κατά παράταξη, χωρίς να συνομιλούν μεταξύ τους, αλλά να εκλαμβάνεται ως ένα μάθημα μαθητοκεντρικό και κειμενοκεντρικό, που επιτρέπει στη σχολική τάξη να κατανοεί και να συνομιλεί για την πολλαπλότητα των τρόπων της λογοτεχνικής αναπαράστασης θεμάτων που τροφοδοτούν συνεχώς την ελληνική και παγκόσμια λογοτεχνία. Η διερεύνηση της ιστορικότητας των κειμένων (ιστορικότητα του συγγραφέα, του κειμένου, των αναγνωστών) ενισχύει την ερμηνευτική και κριτική στάση των μαθητών/τριών απέναντι στα κείμενα.

Στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς διδάσκονται από το διδακτικό εγχειρίδιο κείμενα (ποιήματα, διηγήματα, αποσπάσματα εκτενέστερων λογοτεχνικών κειμένων) ή/και λογοτεχνικά κείμενα (είτε αποσπάσματα είτε και ολόκληρα) από έγκριτες πηγές, έντυπες ή/και ηλεκτρονικές, κατά την κρίση του/της εκπαιδευτικού και σύμφωνα με τις ανάγκες των μαθητών και μαθητριών. Κατά την επιλογή των κειμένων θεωρείται απαραίτητο να συμπεριλαμβάνονται κείμενα τόσο από τη νεότερη και σύγχρονη όσο και από την παλαιότερη λογοτεχνία. Τα αναγκαία γραμματολογικά στοιχεία διερευνώνται σταδιακά, σε συνάρτηση προς τα κείμενα και δεν αποτελούν αντικείμενο αποστήθισης, αλλά βοηθητικό υλικό που επιτρέπει την ανάδειξη της ιστορικότητας που διαπερνά και καθορίζει ολόκληρη τη λογοτεχνία ως θεσμό, με όλες τις ενδολογοτεχνικές και εξωλογοτεχνικές συναρτήσεις του. Για την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση του διδακτικού χρόνου, το μάθημα προτείνεται να γίνεται σε συνεχόμενο δώρο, εφόσον ο διδάσκων/η διδάσκουσα το επιθυμεί και καταστεί δυνατό στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος. Προβλέπονται οπωσδήποτε διδακτικές ώρες για την παραγωγή λόγου των μαθητών/τριών στη σχολική τάξη και ώρες για την παρουσίαση ατομικών ή/και ομαδικών εργασιών. Η βιβλιοπαρουσίαση και βιβλιοκριτική, όπως και οι δραστηριότητες της δημιουργικής γραφής αξιοποιούνται στο μάθημα της Λογοτεχνίας. (βλ. πίνακα ενδεικτικής οργάνωσης της διδασκαλίας)

Για τη μεθόδευση της εργασίας σημειώνεται πως η συνεξέταση κειμένων θεωρείται χρήσιμη τόσο κατά την παραδοσιακή συν-διδασκαλία του γνωστού και του αντίστοιχου «παράλληλου» κειμένου, όσο και κατά την περίπτωση που ο διδάσκων/η διδάσκουσα επιλέγει την συνεξέταση περισσότερων κειμένων. Η επιλογή περισσότερων κειμένων που συνομιλούν μεταξύ τους θα μπορούσε να έχει ως κέντρο και τα λογοτεχνικά μοτίβα που μένουν σταθερά ή εξελίσσονται μέσα στον χρόνο αποκαλύπτοντας μετατοπίσεις οπτικών και αναδεικνύοντας την ιστορικότητα θεμάτων και οπτικών (π.χ. Τα «τείχη» στη νεοελληνική λογοτεχνία, αρχαιόθεμα ποιήματα). Το λογοτεχνικό μοτίβο δεν είναι θεματική ενότητα, αλλά αντλεί κατευθείαν από τη δεξαμενή των λογοτεχνικών αναπαραστάσεων. Λ.χ., Το θέμα «Εγώ και οι άλλοι» θα μπορούσε να είναι μια θεματική ενότητα που περιέχει μια ποικιλία λογοτεχνικών και μη αναπαραστάσεων για τη σχέση του ανθρώπου και ειδικά

του/της εφήβου με τον εαυτό του/της και τους/τις άλλους/άλλες. Το μοτίβο του «καθρέφτη», από την άλλη, συναρθρώνει παρόμοια ζητήματα γύρω από το συγκεκριμένο λογοτεχνικό σύμβολο.

Παράδειγμα ενδεικτικής οργάνωσης της διδασκαλίας

Λογοτεχνικό/ά κείμενο/α	Μεθόδευση εργασίας
Διδασκαλία λογοτεχνικού κειμένου	<p>-Ανάγνωση κειμένου, -κατανόηση, ερμηνεία κειμένου</p> <p>Με τη διδασκαλία και συνεξέταση κειμένου/ων επιδιώκεται:</p> <ul style="list-style-type: none"> - να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές/τριες την πολυσύνθετη αλληλεπίδραση των κειμένων με το ιστορικό πλαίσιο (γενική ιστορία, ιστορία των ιδεών, λογοτεχνικά ρεύματα), - να συνεξετάσουν τα λογοτεχνικά κείμενα μίας ή άλλων εποχών για να διαπιστώσουν και να ερμηνεύσουν τη διαφορετική πραγμάτευση του ίδιου θέματος στον χώρο και στον χρόνο. - Παράλληλα επιδιώκεται η αναγνώριση των αφηγηματικών τεχνικών που αξιοποιούνται αλλά και η διερεύνηση των δυνατοτήτων της γλώσσας ως μέσου προσωπικής και καλλιτεχνικής έκφρασης. - Η βίωση της λογοτεχνίας ως πηγής συναισθημάτων, εμπειριών και διανοητικών ερεθισμάτων αποτελεί επιθυμητό ζητούμενο.
Ατομικές και ομαδικές εργασίες στη σχολική τάξη	<ul style="list-style-type: none"> - Δίνονται σύντομες ατομικές ή/και ομαδικές εργασίες για δημιουργούς, ρεύματα, κείμενο ή κείμενα. Οι εργασίες στοχεύουν στην κάλυψη των παραπάνω στόχων, αλλά και στην παραγωγή προσωπικού λόγου των μαθητών/τριών για τα κείμενα. Οι εργασίες αναδεικνύουν τη δημιουργική και κριτική σχέση που αναπτύσσουν οι μαθητές/τριες με τα κείμενα. - Οι μαθητές/τριες ασκούνται στην βιβλιοπαρουσίαση και βιβλιοκριτική, διαβάζοντας ή/και παράγοντας αντίστοιχα κείμενα, προκειμένου να σχολιάζουν και να επεξεργάζονται διαφορετικές ή/και συμπληρωματικές απόψεις που διατυπώνονται για το ίδιο έργο. <p>Στην κατεύθυνση αυτή μπορούν να αξιοποιηθούν δραστηριότητες δημιουργικής γραφής (Ενδεικτικά: παρουσίαση σελίδας ημερολογίου ενός ήρωα, συνέχιση μίας σκηνής, αναδιήγηση τμήματος της ιστορίας με άλλον αφηγητή/αφηγήτρια, δημιουργία νέας σκηνής στην οποία ο/η αναγνώστης/στρια συναντιέται με τον/την ήρωα/ηρωίδα, αλλαγή του τέλους της ιστορίας, αλλαγή του φύλου του/της ήρωα/ηρωίδας κ.λπ.).</p>

	<p>Μέσω της δημιουργικής γραφής μπορούν οι μαθητές και οι μαθήτριες, αφήνοντας πιο ελεύθερα τα περιθώρια στη φαντασία τους, να συνειδητοποιούν στην πράξη τεχνικές και μηχανισμούς της λογοτεχνικής έκφρασης, δηλαδή: πώς π.χ. μπορούν να διακρίνουν έμπρακτα τη διαφορά ιστορίας και πλοκής, πώς δομούνται οι χαρακτήρες, τι είναι η κορύφωση, πότε υπάρχει «κάθαρση» και πότε το τέλος παραμένει «ανοιχτό», πώς μετατρέπουμε μια γραμμική αφήγηση σε μη-γραμμική, πώς ένα ποίημα μπορεί να γίνει διήγημα και πώς ένα διήγημα μπορεί να «δραματοποιηθεί» και να αποδοθεί με τη θεατρική σύμβαση κ.λπ.</p>
<p>Παρουσίαση ατομικών ή/και ομαδικών εργασιών</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Κατά την παρουσίαση εργασιών οι μαθητές/τριες κρατούν σημειώσεις π.χ. για το θέμα, τους ήρωες, το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο των παρουσιαζόμενων κειμένων. - Η παρακολούθηση του προσχεδιασμένου προφορικού λόγου των συμμαθητών/τριών συνιστά κομβική δεξιότητα που πρέπει να καλλιεργείται συστηματικά ως στόχος και του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας. - Η ανάθεση συνθετικής ή/και ατομικής εργασίας για ένα ευρύτερο θέμα (παρουσίαση του έργου ενός δημιουργού που εξετάστηκε στο μάθημα, βιβλιοπαρουσίαση και κριτική ολόκληρου λογοτεχνικού έργου ή λογοτεχνικής κριτικής ή δραστηριότητες δημιουργικής γραφής) μπορούν να ενταχθούν στο μάθημα και να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο της δημιουργικής εργασίας.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΙ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

- Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (Ε.ΚΕ.ΒΙ.)
<http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=299>
- Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Η Λογοτεχνία στο Διαδίκτυο. Ηλεκτρονικές σελίδες για τη νεοελληνική λογοτεχνία.
<http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/guides/net/greek/index.html>
- Γ. Φαρίνου-Μαλαματάρη και Ανδρέας Λούνης. Τελευταία αναθεώρηση (συμπλήρωση και διόρθωση): Λ. Αραμπατζίδου και Ελένη Κατσαβέλη. Κατάλογος Διευθύνσεων στο Διαδίκτυο για Νεοελληνιστές
http://www.lit.auth.gr/sites/default/files/links_neoellinistes.pdf
- Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού. <http://www.snhell.gr/>

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Α΄ ΚΑΙ Β΄ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

1. Εισαγωγικά

Σύμφωνα με το ισχύον ΠΣ για το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας, «σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος είναι η ενδυνάμωση του γλωσσικού γραμματισμού που έχει αποκτηθεί από τους μαθητές και τις μαθήτριες τα προηγούμενα χρόνια σε μια κατεύθυνση περισσότερο κοινωνιοκεντρική και λιγότερο γλωσσοκεντρική».

Ο παραπάνω προσανατολισμός του μαθήματος στηρίζεται στις εξής βασικές παραδοχές:

- Ο γλωσσικός γραμματισμός είναι κοινωνικά δομημένο φαινόμενο, που δεν εκλαμβάνεται ως σύνολο ουδέτερων και αποσπασματικών ικανοτήτων γραφής και ανάγνωσης και κειμενικής οργάνωσης, αλλά συνδέεται με το ενδιαφέρον για κοινωνική συμμετοχή, με στόχο τη διαμόρφωση σχέσεων ανάμεσα στα άτομα και το κοινωνικό, πολιτικό, φυσικό και τεχνολογικό περιβάλλον τους, εντός του οποίου αισθάνονται, σκέπτονται, δρουν και αλληλεπιδρούν. Έτσι, ο γραμματισμός αποτελεί μια ικανότητα νοηματοδότησης της κοινωνικής πραγματικότητας και αποκτά κριτική/αναστοχαστική διάσταση, συνεπώς οδηγεί στη χειραφέτηση μέσω του κριτικού στοχασμού και την ενεργητική στάση ζωής σχετίζεται με τις κοινωνικές γνώσεις, τις αξίες της δημοκρατίας, την ιδιότητα του ενεργού πολίτη.

- Η ενασχόληση των μαθητών και μαθητριών με συγκεκριμένα μορφοσυντακτικά φαινόμενα και κειμενικές συμβάσεις (*μεταγλώσσα*) δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά μέσο για την κατάκτηση δεξιοτήτων γλωσσικής επικοινωνίας και κριτικού/αναστοχαστικού γραμματισμού. Υπό την έννοια αυτή, σκοπός του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας παραμένει η ενίσχυση των μαθητών και μαθητριών, ώστε να ανταποκρίνονται με επάρκεια στις απαιτήσεις της επικοινωνίας, γραπτής και προφορικής, στο σχολικό τους περιβάλλον (σχολικός γραμματισμός) και ευρύτερα (ψηφιακός γραμματισμός, οπτικός γραμματισμός, γραμματισμός στα Μέσα βλ. Παράρτημα)

- Τα κείμενα δεν εξετάζονται ως αυτόνομες και αφηρημένες κατασκευές αλλά ως πόροι αναπαραγωγής, διαπραγμάτευσης και κατασκευής κοινωνικού νοήματος, σε σχέση με τα εκάστοτε κοινωνικά συμφραζόμενα (συγκείμενο).

- Το περιεχόμενο του μαθήματος οργανώνεται γύρω από τη μελέτη κειμένων, εκκινώντας από ερωτήματα που προκαλούν το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών και δίνουν νόημα στην εμπλοκή τους στη μάθηση. Οι θεματικοί άξονες γύρω από τους οποίους κινούνται τα κείμενα και περιστρέφεται ο προβληματισμός μαθητών και μαθητριών είναι ευρείς.

- Οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να αντιλαμβάνονται τη διδασκαλία του μαθήματος ως ένα σύνολο στόχων για την ενίσχυση της γλωσσικής και επικοινωνιακής ικανότητας των μαθητών/τριών και την ανάπτυξη της κριτικής τους στάσης απέναντι στις κυρίαρχες μορφές λόγου. Είναι ανάγκη οι εκπαιδευτικοί να ενθαρρύνουν τους μαθητές και τις μαθήτριες στην απόκτηση ενεργητικής στάσης κατά τη διαδικασία κατανόησης των κειμένων και να τους/τις παρακινούν σε κριτική ανάγνωση μέσα από διαλογικές διαδικασίες.

2. Σκοπός και στόχοι του μαθήματος της Νεοελληνικής γλώσσας

α. Ο σκοπός του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας είναι να καταστήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες ικανούς/ές να ανταποκρίνονται αποτελεσματικά σε όλο το φάσμα των επικοινωνιακών και κοινωνικών περιστάσεων, ενεργοποιώντας γνώσεις και ικανότητες που αφορούν ποικίλα σημειωτικά συστήματα, ανάμεσα στα οποία κυρίαρχη είναι η γλώσσα.

Ο παραπάνω γενικός σκοπός, συνδέεται προφανώς με τη διαθεματικότητα, με την έννοια ότι η γλώσσα διατρέχει όλα τα γνωστικά αντικείμενα παρ' όλες τις διαφοροποιήσεις τους. Η μάθηση συγκροτείται βάσει της γλώσσας (language-based learning), άρα η γλώσσα δεν είναι μόνο μέσον και αντικείμενο μάθησης, αλλά και πόρος που συγκροτεί τη μάθηση.

Η θεώρηση αυτή οδηγεί σε μια αντίληψη της διδασκαλίας/ μάθησης της γλώσσας που αξιοποιεί ταυτόχρονα τη χρήση της γλώσσας για συγκεκριμένους σκοπούς (κείμενα/ γλωσσική συμπεριφορά) όσο και τη μεταγλώσσα (γλωσσικά φαινόμενα/γλώσσα ως αντικείμενο/κώδικας), ενσωματωμένες σε νοηματοδοτημένα πλαίσια επικοινωνίας.

β. Στόχος του μαθήματος είναι να καταστήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες ικανούς/ές να κατανοούν, να ερμηνεύουν, να συγκρίνουν και να αξιολογούν κείμενα που αναφέρονται στη σύγχρονη πραγματικότητα, ελληνική και παγκόσμια αλλά και κείμενα του παρελθόντος που παραμένουν επίκαιρα. Στο μάθημα της Νεοελληνικής γλώσσας, οι μαθητές και οι μαθήτριες του Λυκείου καλούνται να εμβαθύνουν σε μια πολυεπίπεδη ανάλυση των κειμένων, προκειμένου να κατανοήσουν τα ειδολογικά τους χαρακτηριστικά, τον τρόπο με τον οποίο η περίσταση επικοινωνίας διαμορφώνει το ύφος και τις γλωσσικές επιλογές. Καλούνται επίσης να αξιοποιήσουν τη δική τους εμπειρία και προηγούμενα αναγνώσματα ώστε να ερμηνεύσουν σημεία των κειμένων που τους κινητοποιούν το ενδιαφέρον, να συγκρίνουν με άλλα, να αξιολογούν και να αμφισβητούν, σε γλωσσικό και σε αξιακό επίπεδο, χαρακτηριστικά των κειμένων.

Κατά την επεξεργασία των κειμένων και κατά την παραγωγή λόγου είναι σημαντικό να έχουν τον χρόνο οι μαθητές και οι μαθήτριες να αναστοχάζονται σχετικά με τα κείμενα, σε διάφορα επίπεδα: νοηματοδότηση και χρήση των κειμένων, στρατηγικές κατανόησης και διαδικασίες παραγωγής λόγου.

Οι στόχοι του μαθήματος είναι αλληλένδετοι, χωρίς στεγανά μεταξύ τους. Σχηματικά όσα υποστηρίζονται ως προσδοκώμενα αποτελέσματα στο ΠΣ μπορούμε να τα διακρίνουμε ως εξής:

A. Διαδικασίες κατανόησης κειμένων
A1. Εντοπισμός και αναγνώριση των βασικών στοιχείων των κειμένων
A2. Ερμηνεία και μετασχηματισμοί των γλωσσικών και νοηματικών δομών των κειμένων
A3. Ανάπτυξη κριτικού στοχασμού σε σχέση με το επικοινωνιακό πλαίσιο των κειμένων και την αποτελεσματικότητά τους
A4. Αναστοχασμός σε σχέση με τις ακολουθούμενες στρατηγικές ανάγνωσης/ κατανόησης
B. Διαδικασίες παραγωγής γραπτού και προφορικού λόγου: Μετασχηματισμοί κειμένων για επικοινωνιακή χρήση
B1. Σχεδιασμός και οργάνωση των κειμένων
B2. Σύνθεση κειμένων

B3. Αναθεώρηση των κειμένων – Δημοσίευση

B4. Αναστοχασμός σε σχέση με τις ακολουθούμενες στρατηγικές και την αποτελεσματικότητα των κειμένων που παράγονται κάθε φορά, στο συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο

Σε κάθε ένα από τα δύο παραπάνω επίπεδα, οι γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες που επιδιώκεται να κατακτήσουν οι μαθητές/τριες, κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους στο Λύκειο, αναλύονται ως εξής:

A. Διαδικασίες κατανόησης κειμένων

A1. Εντοπισμός και αναγνώριση των βασικών στοιχείων των κειμένων

Οι μαθητές / -τριες αναμένεται να είναι σε θέση:

- να αξιοποιούν στρατηγικές ανάγνωσης κειμένων για τον εντοπισμό και την αναγνώριση βασικών πληροφοριών περιεχομένου (θέμα, πρόσωπα, χώρος, χρόνος, βασικές ιδέες-επιχειρήματα)
- να εντοπίζουν πληροφορίες σχετικά με το επικοινωνιακό πλαίσιο των κειμένων [πομπό/οί, δέκτη/ες, θέμα, σκοπός-πρόθεση, χώρο και χρόνο, μέσα (γραπτό, προφορικό, εικονιστικό, υβριδικό κ.ά.)]
- να αναγνωρίζουν τον τρόπο οργάνωσης και παρουσίασης των κειμένων
- να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά του κειμενικού είδους και τις βασικές συμβάσεις που απορρέουν από αυτό, όπως πραγματώνονται στα μελετώμενα κάθε φορά κείμενα
- να εντοπίζουν και να αιτιολογούν επιλογές του πομπού, όσον αφορά στη γλώσσα ενός κειμένου (λεξιλόγιο, στίξη, μορφοσυντακτικά φαινόμενα, γλωσσικές ποικιλίες, λειτουργίες της γλώσσας, ύφος κ.ά.) λαμβάνοντας πάντα υπόψη το επικοινωνιακό πλαίσιο και την ιδεολογική θέση του κειμένου για παράδειγμα να αιτιολογούν τη χρήση
 - ενεργητικής ή παθητικής φωνής
 - συγκεκριμένου ρηματικού τύπου (προσώπου/χρόνου/έγκλισης)
 - μακροπερίοδου ή μη λόγου
 - παρατακτικού ή υποτακτικού λόγου
 - ρηματικών ή ονοματικών συνόλων
 - αναφορικής ή ποιητικής λειτουργίας της γλώσσας
 - των σημείων της στίξης
 - λόγιων ή λαϊκών λέξεων, ειδικού λεξιλογίου, όρων κ.ά.
 - της γραπτής μορφής των λέξεων (ορθογραφία).

A2. Ερμηνεία και μετασχηματισμοί των γλωσσικών και νοηματικών δομών των κειμένων

Οι μαθητές / -τριες αναμένεται να είναι σε θέση:

- να μετασχηματίζουν γλωσσικά και κειμενικά στοιχεία και να εξηγούν πώς αυτοί οι μετασχηματισμοί αλλάζουν με τη σειρά τους το νόημα, τον επικοινωνιακό στόχο και το ύφος των κειμένων
- να εξηγούν με ποιον τρόπο στα κείμενα οι γλωσσικές επιλογές υπηρετούν την πρόθεση του εκάστοτε πομπού σε σχέση με την ιδεολογική θέση και τον κοινωνικό σκοπό που υπηρετούν
- να περιγράφουν τα χαρακτηριστικά που δανείζονται από διαφορετικά κειμενικά είδη και σημειωτικούς πόρους οι συντάκτες των κειμένων και να εξηγούν τι προσφέρουν κατά τη γνώμη τους στο νόημα του μελετώμενου κάθε φορά κειμένου και την επικοινωνιακή αποτελεσματικότητά του
- να αποδίδουν το νόημα λέξεων, φράσεων, προτάσεων, περιόδων των κειμένων με συνώνυμες λέξεις ή περιφραστικά
- να ερμηνεύουν λέξεις, φράσεις, προτάσεις, περιόδους των κειμένων αξιοποιώντας κειμενικά, επικοινωνιακά και ιστορικά συμφραζόμενα

A.3. Κριτικός στοχασμός σε σχέση των κειμένων με το επικοινωνιακό πλαίσιο και την αποτελεσματικότητά τους

Οι μαθητές / -τριες αναμένεται να είναι σε θέση:

- να αξιολογούν τη σχέση της εικόνας / σκίτσου με τα γλωσσικά κείμενα ως προς τον βαθμό αποτελεσματικότητας της εικόνας να αναδεικνύει, να συμπληρώνει ή να σχολιάζει τα γλωσσικά νοήματα
- να συγκρίνουν πληροφορίες μεταξύ κειμένων που αφορούν παρόμοιο μελετώμενο θέμα ως προς την πληρότητα, την εγκυρότητα και αξιοπιστία του περιεχομένου, ως προς τις ιδεολογικές θέσεις που εγγράφουν κ.λπ.
- να συγκρίνουν κείμενα που αναφέρονται στο ίδιο θέμα ως προς την πρόθεση, τις ιδεολογικές θέσεις, το ύφος και την επικοινωνιακή αποτελεσματικότητά τους
- να συσχετίζουν μεταξύ τους τα μελετώμενα πάνω σε ένα θέμα κείμενα κάνοντας διακειμενικές αναφορές όσον αφορά τις γνώσεις που παρέχουν, τις στάσεις και αξίες που υποστηρίζουν
- να αποκωδικοποιούν τρόπους με τους οποίους στερεοτυπικές οπτικές εγγράφονται στις χρήσεις της γλώσσας και άλλων σημειωτικών κωδίκων και αναπαράγουν στερεότυπα και προκαταλήψεις, σε διάφορα κείμενα.

A.4. Αναστοχασμός σε σχέση με τις ακολουθούμενες στρατηγικές ανάγνωσης / κατανόησης

Οι μαθητές / -τριες αναμένεται να είναι σε θέση:

- να περιγράφουν τις στρατηγικές κατανόησης κειμένου που χρησιμοποιούν και να τις παρουσιάζουν στην ομάδα τους ή στην ολομέλεια, στο πλαίσιο μιας αναστοχαστικής συζήτησης
- να αναγνωρίζουν τις προσωπικές αξίες, στάσεις, εμπειρίες, ιδεολογικές θέσεις που τους επηρεάζουν στη διαδικασία νοηματοδότησης του κειμένου και να τις παρουσιάζουν στην ομάδα τους ή στην ολομέλεια, στο πλαίσιο μιας αναστοχαστικής συζήτησης
- να αποτιμούν τις ακολουθούμενες στρατηγικές σε μια διαδικασία αυτοαξιολόγησης ή και αυτοελέγχου

B. Διαδικασίες παραγωγής γραπτού και προφορικού λόγου: Μετασχηματισμοί κειμένων για επικοινωνιακή χρήση

B1. Σχεδιασμός και οργάνωση των κειμένων

Οι μαθητές / -τριες αναμένεται να είναι σε θέση:

- να κατανοούν τα ζητούμενα του θέματος και να προσδιορίζουν την επικοινωνιακή κατάσταση με βάση την οποία θα συνθέσουν τα κείμενά τους
- να παράγουν ιδέες, χρησιμοποιώντας ποικιλία στρατηγικών (π.χ. καταιγισμός ιδεών, γραφικοί οργανωτές κ.ά.), πηγών πληροφόρησης (έντυπων ή ηλεκτρονικών) και μέσων (μολύβι και χαρτί ή ηλεκτρονικά προγράμματα επεξεργασίας κειμένων)
- να ανακαλούν τις γνώσεις τους για το γένος του λόγου (π.χ. αφήγηση, επιχειρηματολογία κ.ά.), το κειμενικό είδος (π.χ. άρθρο, προφορική παρουσίαση κ.ά.) και την παράμετρο της επικοινωνιακής περιστασης (θέμα, σκοπός, κοινό κ.ά.), προκειμένου να σχεδιάσουν τα κείμενά που θα συντάξουν/εκφωνήσουν

B.2 Σύνθεση κειμένων (συγγραφική φάση)

Οι μαθητές / -τριες αναμένεται να είναι σε θέση:

- να αξιοποιούν τις γνώσεις τους για το γένος του λόγου (π.χ. αφήγηση, επιχειρηματολογία κ.ά.), το κειμενικό είδος (π.χ. άρθρο, προφορική παρουσίαση κ.ά.) και την παράμετρο της επικοινωνιακής περιστασης (σκοπός, κοινό κ.ά.) προκειμένου να συντάξουν/εκφωνήσουν τα κείμενά τους
- να αξιοποιούν τις πληροφορίες και το θεματικό λεξιλόγιο των κειμένων αναφοράς στη σύνθεση των δικών τους κειμένων
- να εξασφαλίζουν τη συνοχή των προτάσεων και την αλληλουχία των νοημάτων τους (συνεκτικότητα), επιλέγοντας τις κατάλληλες τεχνικές
- να χρησιμοποιούν ποικίλες τεχνικές πύκνωσης ή παράφρασης για να επιτύχουν την περιληπτική προφορική ή γραπτή απόδοση των κειμένων ανάλογα με την εκάστοτε επικοινωνιακή περίσταση

- να προσαρμόζουν το ύφος του κειμένου τους (π.χ. ύφος οικείο, επίσημο κ.ά.) τροποποιώντας το λεξιλόγιο, τη δομή των προτάσεων κ.ά., ανάλογα με τον σκοπό (π.χ. να πείσουν, να διαμαρτυρηθούν, να συγκινήσουν κ.ά.) και το κοινό στο οποίο απευθύνονται
- να αξιοποιούν στρατηγικές διαπροσωπικής προφορικής επικοινωνίας (π.χ. γλώσσα του σώματος, χιούμορ, διακοπή του συνομιλητή με ευγένεια) και προφορικής έκφρασης (π.χ. επιτονισμός, παύσεις, ένταση της φωνής κ.ά.) και να τις χρησιμοποιούν για την επίτευξη των επικοινωνιακών τους στόχων

B.3. Αναθεώρηση των κειμένων – Δημοσίευση

Αναμένεται οι μαθητές /τριες να είναι σε θέση:

- να χρησιμοποιούν ποικιλία πηγών αναφοράς (π.χ. λεξικά, εγχειρίδια γραμματικής και συντακτικού) για να βελτιώσουν το λεξιλόγιο, την ορθογραφία, τη στίξη, τις γραμματικές και συντακτικές επιλογές, τη συνοχή και τη συνεκτικότητα των κειμένων τους
- να αξιοποιούν τις παρατηρήσεις των άλλων (εκπαιδευτικού και συμμαθητών/τριών) για τη βελτίωση του περιεχομένου, της τεκμηρίωσης, της οργάνωσης και της γλώσσας των κειμένων τους
- να επιλέγουν τον κατάλληλο τρόπο παρουσίασης της εργασίας τους (π.χ. γραμματοσειρές, διαστήματα, γραφικά κ.ά.), χρησιμοποιώντας μια ποικιλία οπτικοακουστικών μέσων (π.χ. ηλεκτρονικά προγράμματα παρουσίασης, καταγραφής της φωνής κ.ά.) ώστε να την καταστήσουν περισσότερο ελκυστική και αποτελεσματική για τους αποδέκτες της
- να δημοσιεύουν τα κείμενά τους με όποιον τρόπο θεωρούν ότι είναι κατάλληλος

B.4. Αναστοχασμός σε σχέση με τις ακολουθούμενες στρατηγικές και την αποτελεσματικότητα των παραγόμενων κειμένων, στο συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο

Αναμένεται οι μαθητές /τριες να είναι σε θέση:

- να εντοπίζουν τις περισσότερο αποτελεσματικές από τις στρατηγικές που χρησιμοποίησαν σε όλα τα στάδια της παραγωγής των κειμένων τους
- να αντιλαμβάνονται τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία τους ως συγγραφείς/ομιλητές/τριες, ώστε να προσδιορίσουν τους τρόπους με τους οποίους θα αναπτύξουν τις δεξιότητές τους να γράφουν και να μιλούν κατάλληλα και αποτελεσματικά
- να αναστοχάζονται εκτιμώντας την πορεία των ενεργειών τους σε σχέση με πιθανές δυσκολίες που αντιμετώπισαν και τις λύσεις στις οποίες οδηγήθηκαν

3. Οργάνωση της διδασκαλίας ως προς το περιεχόμενο

Το περιεχόμενο της διδασκαλίας είναι ευρύτατο, καθώς περιλαμβάνει δυνάμει μία τεράστια ποικιλία προφορικών, γραπτών και υβριδικών κειμένων, τα οποία εμφανίζονται σε έντυπη, ψηφιακή ή και πολυτροπική μορφή και παράγονται είτε εντός είτε εκτός του σχολικού χώρου. Το ποια είναι, κάθε φορά, τα κείμενα αυτά καθορίζεται κατά κύριο λόγο

από το γλωσσικό και γνωστικό επίπεδο των μαθητών και των μαθητριών και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, όπως ορίζονται στο ΠΣ.

Σε κάθε θεματικό άξονα για κάθε τάξη του Λυκείου, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διαμορφώνουν το δικό τους υλικό σε θεματικές ενότητες που συγκροτούν οι ίδιοι/ες ή/ και μαζί με τους μαθητές και τις μαθήτριές τους. Κατά τη συγκρότηση της θεματικής ενότητας και κατά την επεξεργασία των κειμένων, επιδιώκεται οι μαθητές/τριες να αναπτύξουν κριτικό προβληματισμό και όχι να κατακτούν τυποποιημένες γνώσεις σχετικά με τα παραπάνω θέματα και πολύ περισσότερο να αναπαράγουν μηχανιστικά συγκεκριμένες απόψεις/στερεότυπα.

Το περιεχόμενο κάθε θεματικής ενότητας μπορεί να αναπτύσσεται γύρω από βασικά ερωτήματα που απασχολούν μαθητές, μαθήτριες και εκπαιδευτικούς. Σημαντικό είναι να επιλέγονται κείμενα που θέτουν ερωτήματα, χωρίς απαραίτητα να δίνουν απαντήσεις και ανήκουν σε διαφορετικά κειμενικά είδη που συνδυάζουν ποικιλία γενών λόγου.

Κατά τον σχεδιασμό της θεματικής ενότητας, ο/η εκπαιδευτικός είναι απαραίτητο να λαμβάνει υπόψη τα ακόλουθα δομικά στοιχεία για τη συγκρότησή της (χωρίς να σημαίνει ότι κάθε θεματική ενότητα περιλαμβάνει όλα τα παρακάτω):

- Ποικιλία κειμένων, γραπτών και προφορικών, πολυτροπικών και μονοτροπικών, συνεχών και ασυνεχών.
- Δραστηριότητες ανάλυσης κειμένων: Έχουν στόχο την κατανόηση της γλωσσικής τους μορφής και των κειμενικών τους χαρακτηριστικών. Αναλύονται κείμενα με στόχο την ανάδειξη της σχέσης που έχει η γλώσσα και η οργάνωση του κειμένου με την κατάσταση επικοινωνίας.
- Δραστηριότητες ερμηνευτικής και κριτικής προσέγγισης των κειμένων: Αποβλέπουν στη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο στα κείμενα αναπαριστώνται ιδέες, αντιλήψεις, προκαταλήψεις, για τον άνθρωπο, την κοινωνία και τον κόσμο.
- Δραστηριότητες συγκριτικής εξέτασης κειμένων ως προς τις δύο προηγούμενες διαστάσεις: Αναλύονται συστάδες κειμένων ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να διαπιστώσουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των κειμένων ως προς τη γλώσσα, το μέσο, τους σημειωτικούς τρόπους, το κειμενικό είδος, ως προς τα γένη του λόγου, τις αναπαραστάσεις της πραγματικότητας, την οπτική γωνία κ.λπ.
- Δραστηριότητες παραγωγής λόγου: Οι μαθητές/τριες καλούνται να ανταποκριθούν στα μελετώμενα κείμενα παράγοντας δημιουργικό λόγο, να μετασχηματίσουν γλωσσικές και νοηματικές δομές των κειμένων ή να παρουσιάσουν συνοπτικά το περιεχόμενο κειμένων ή να διατυπώσουν τις δικές τους απόψεις σε συγκεκριμένα ερωτήματα, σε καθορισμένο επικοινωνιακό πλαίσιο. Οι Δημιουργικές Εργασίες που προβλέπονται για τους μαθητές και τις μαθήτριες του Λυκείου μπορούν να αναπτυχθούν με τη μορφή σχεδίων δράσης – project, οδηγώντας σε παραγωγή ποικίλων κειμένων με την αξιοποίηση πολλών σημειωτικών πόρων.
- Δραστηριότητες αναστοχασμού και ανάπτυξης μεταγνωστικών δεξιοτήτων: Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να περιγράψουν τον τρόπο με τον οποίο εργάστηκαν,

τις στρατηγικές με τις οποίες προσέγγισαν τα κείμενα ή τα σχεδίασαν και δημοσίευσαν, τις δεξιότητες που αξιοποίησαν για να έχουν καλύτερο αποτέλεσμα.

Επίσης, κατά τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων, ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική και επικοινωνιακή ετοιμότητα των μαθητών/τριών και να παρεμβάινει στις περιπτώσεις που διαπιστώνει ελλείμματα γνώσης. Η διδασκαλία των μορφοσυντακτικών φαινομένων, του λεξιλογίου, των σημασιολογικών και πραγματολογικών στοιχείων συναρτάται πάντοτε με τη χρήση της γλώσσας στη νοηματοδότηση των κειμένων και δεν αποβλέπει στην απομνημόνευση μεταγλωσσικών όρων. Οι δραστηριότητες οργανώνονται σε επίπεδο κειμένου, με προσομοίωση όσο το δυνατό αυθεντικών συνθηκών επικοινωνίας, έχουν μετασχηματιστικό χαρακτήρα και ενθαρρύνουν τη χρησιμοποίηση εκ μέρους των μαθητών/τριών βιβλίων αναφοράς σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή (γραμματικές, λεξικά...).

4. Διδακτική μεθοδολογία

Η έννοια του σχεδιασμού στη διδασκαλία με στόχο τον αναστοχαστικό γραμματισμό: Το ΠΣ της Νεοελληνικής Γλώσσας αναγνωρίζει τη διδασκαλία ως αποτέλεσμα σχεδιασμού εκ μέρους του/της εκπαιδευτικού, που απευθύνεται σε μια συγκεκριμένη και μοναδική κάθε φορά σχολική τάξη. Με βάση τους θεματικούς άξονες, ο / η εκπαιδευτικός συγκροτεί διδακτικές ενότητες και σχεδιάζει τις δραστηριότητες που συνοδεύουν την επεξεργασία και παραγωγή κειμένων στη σχολική τάξη. Όσον αφορά την παιδαγωγική της διδασκαλίας προκρίνονται συμμετοχικές διδακτικές πρακτικές που αναγνωρίζουν ότι οι μαθήτριες και οι μαθητές διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στη διαδικασία οικοδόμησης της γνώσης και διευκολύνουν τη συγκρότηση ενός όσο το δυνατό πιο αυθεντικού μαθησιακού περιβάλλοντος. Ο / Η εκπαιδευτικός χρειάζεται να ενισχύει τους μαθητές και τις μαθήτριες ώστε να γεφυρώνουν το οικείο με το νέο, τη διαισθητική γνώση με την επίγνωση και τον αναστοχασμό, καταλήγοντας στον μετασχηματισμό και την οικειοποίηση του ανοίκειου.

Προτείνεται μια διδακτική πορεία που αποτελεί δυναμική διαδικασία και οργανώνεται σε τέσσερις διαδοχικές φάσεις (τοποθετημένη πρακτική, ανοιχτή διδασκαλία, κοινωνική πλαisiώση, μετασχηματισμένη πρακτική): Αρχικά οι μαθητές/τριες έρχονται σε επαφή με ερωτήματα και κείμενα που έχουν σχέση με την εμπειρία τους (τοποθετημένη πρακτική). Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να βοηθήσει στην αναγνώριση των συνθηκών επικοινωνίας κάτω από τις οποίες έχει παραχθεί το εκάστοτε κείμενο (ή τα κείμενα) και στην επεξεργασία του (ανοιχτή διδασκαλία). Το κείμενο αντιμετωπίζεται ως κοινωνικό και ιδεολογικό προϊόν που μελετάται κριτικά σε σχέση με το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο ανήκει (κοινωνική πλαisiώση). Η διαδικασία κατανόησης ολοκληρώνεται με την παραγωγή κειμένων, σύμφωνα με τη δυναμική της διδασκαλίας (μετασχηματισμένη πρακτική).

Στην παραπάνω προτεινόμενη διδακτική πορεία ενθαρρύνονται πρακτικές αναστοχαστικού γραμματισμού. Εδώ, οι στρατηγικές και οι τεχνικές του κριτικού γραμματισμού σχετίζονται, κυρίως, με τη διατύπωση εναλλακτικών θεωρήσεων για ένα θέμα, τη δημιουργία ενός εναλλακτικού κειμένου με διαφορετική οπτική κ.ά. Κάποια από τα ερωτήματα που, ενδεικτικά, μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι μαθητές/τριες, για να δουν κριτικά τα κείμενα είναι τα εξής:

- Ποια πρόσωπα προβάλλονται στο κείμενο σε σχέση με το φύλο, τη φυλή, την εθνικότητά τους κ.ά. και γιατί;
- Η κατάσταση των προσώπων, στο κείμενο, προβάλλεται ως «φυσική» ή όχι; Ποιες είναι οι προθέσεις του κειμένου; Είναι σκόπιμες από την πλευρά του/της συγγραφέα ή όχι;
- Ποια «φωνή» κυριαρχεί στο κείμενο και ποιες «φωνές» παραλείπονται ή περιθωριοποιούνται (σε σχέση με το φύλο, τη φυλή, την εθνικότητα κ.ά.);
- Πού δημοσιεύεται το κείμενο (σε ποια χώρα, σε ποιο μέσο κ.ά.) και με ποιο στόχο;
- Γιατί επιλέγονται συγκεκριμένες δομές έναντι άλλων; Γιατί επιλέγεται η συγκεκριμένη σύνδεση ανάμεσα στις προτάσεις, τις παραγράφους κτλ.;

Η διδακτική πορεία μπορεί να έχει τα χαρακτηριστικά σχεδίου εργασίας (project), στο πλαίσιο του οποίου δίνονται στους μαθητές και τις μαθήτριες ρόλοι και προτείνονται προβλήματα προς διερεύνηση και επίλυση. Κατά τη διεκπεραίωση των ρόλων τους και την επίλυση των προβλημάτων, οι μαθήτριες και οι μαθητές εστιάζουν στην αναζήτηση και ανάγνωση κειμένων και γενικότερα στην πρόσληψη και παραγωγή προφορικού, γραπτού και πολυτροπικού λόγου.

5. Ο ρόλος των στρατηγικών στη διδασκαλία

Για τη μεθόδευση της διδασκαλίας, όσον αφορά την επεξεργασία κειμένων (προφορικών, γραπτών, πολυτροπικών κ.ά.) χρήσιμο είναι το διαδικαστικό μοντέλο που περιλαμβάνει τρεις διδακτικές φάσεις: την προ-αναγνωστική, την κυρίως αναγνωστική και τη μετα-αναγνωστική.

Στην προ-αναγνωστική φάση, ο/η εκπαιδευτικός, στη φάση της τοποθετημένης πρακτικής, αξιοποιεί στρατηγικές που κινούνται στον άξονα «παρατηρώ – ανακαλώ στη μνήμη – προβλέπω» και μπορεί να είναι:

- ο προϋδεασμός για το θέμα και την περίσταση επικοινωνίας
- οι προβλέψεις για το θέμα, το περιεχόμενο του κειμένου ή τη δομή και την οργάνωση του κάθε κειμενικού είδους, η ενεργοποίηση προϋπαρχουσών γνώσεων
- η παρατήρηση του τίτλου, των υποτίτλων, των εικόνων, των γραφικών, των τονισμένων σημείων και της περίληψης του κειμένου (που ενδεχομένως υπάρχουν)
- η διατύπωση ερωτήσεων για το «τι θα ήθελα να μάθω από το κείμενο»,
- η «διαγώνια» ανάγνωση

Στη φάση της κυρίως ανάγνωσης /ακρόασης, με βάση τους άξονες «σηματοποιώ στο μυαλό μου και σημειώνω – ερευνώ – ρωτώ/αναρωτιέμαι» μπορούν να εφαρμοστούν στρατηγικές, όπως:

- σημειώσεις για τις κύριες ιδέες του κειμένου,
- ερμηνεία λέξεων / φράσεων με βάση τα συμφραζόμενα, χρήση λεξικών
- παρατήρηση εξωγλωσσικών και παραγλωσσικών στοιχείων

- διατύπωση ερωτήσεων για το κείμενο
- δημιουργία οπτικών εικόνων
- διατύπωση προβλέψεων για το τι θα ακολουθήσει στο κείμενο κ.ά.

Τέλος, στη φάση μετά την ανάγνωση, με βάση τον άξονα «συνοψίζω – συγκρίνω – αναστοχάζομαι», χρήσιμες μπορεί να είναι στρατηγικές όπως:

- σύνθεση των βασικών ιδεών του κειμένου
- σύγκριση με άλλες πηγές
- μετασχηματισμοί και αναπλαισίωση
- νέα ερωτήματα προς διερεύνηση («τι άλλο θα ήθελα να μάθω») κ.ά.

6. Πηγές άντλησης υλικού για τη διαμόρφωση θεματικών ενοτήτων

Ο/Η εκπαιδευτικός, για τη διαμόρφωση των θεματικών – διδακτικών ενοτήτων μπορεί να αντλήσει κείμενα και άλλο υλικό, από ποικίλες πηγές. Τέτοιες πηγές, ενδεικτικά, μπορούν να είναι:

- A. Έγκριτοι δικτυακοί τόποι, εκπαιδευτικοί και άλλοι (διεθνών οργανισμών, μουσείων κ.λπ.)
- B. Έντυπες εκδόσεις ποικίλων κειμένων (δοκίμια στοχασμού, κείμενα επιστημονικού περιεχομένου, κοινωνικού προβληματισμού, δημοσιογραφικά κείμενα, αυτοβιογραφίες, βιογραφίες, επιστολές, ημερολόγια, λογοτεχνικά κείμενα, απομνημονεύματα, μαρτυρίες κ.λπ.)
- Γ. Οπτικοακουστικό υλικό (ταινίες μυθοπλασίας, ντοκυμαντέρ, τραγούδια, ψηφιακές αφηγήσεις μαθητών/τριών κ.λπ.)
- Δ. Εικονιστικό υλικό (σκίτσα, γελοιογραφίες, κόμικς κ.ά)
- Ε. Έργα τέχνης, κατασκευές κ.λπ.

7. Διδακτέα ύλη

A. Για το μάθημα της Νέας Ελληνικής Γλώσσας της **Α΄ τάξης** Ημερησίου Γενικού Λυκείου ως διδακτικά εγχειρίδια θα χρησιμοποιηθούν τα βιβλία:

α) **Έκφραση-Έκθεση Τεύχος Α΄** της Α΄ τάξης Γενικού Λυκείου

β) **Έκφραση-Έκθεση για το Γενικό Λύκειο-Θεματικοί Κύκλοι** των Α΄, Β΄, Γ΄ τάξεων Γενικού Λυκείου

γ) **Γλωσσικές Ασκήσεις για το Γενικό Λύκειο**

δ) Ως μαθησιακοί και διδακτικοί πόροι ενδείκνυνται, επίσης, να αξιοποιηθούν, κατά την κρίση του/της εκπαιδευτικού και σύμφωνα με τις ανάγκες της τάξης, επίκαιρα κείμενα από έγκριτες πηγές, έντυπες ή / και ηλεκτρονικές.

Επισήμανση: Η διδασκαλία δεν είναι απαραίτητο να ακολουθεί την πορεία του εγχειριδίου, με γραμμικό τρόπο. Ο διδάσκων/η διδάσκουσα αξιοποιεί δημιουργικά το σχολικό βιβλίο και, σύμφωνα με τους στόχους που θέτει και τον διαθέσιμο πραγματικό διδακτικό χρόνο, διαμορφώνει διδακτικές “διαδρομές” προσαρμόζοντας τις ακολουθούμενες πρακτικές

(φύλλα εργασίας, δραστηριότητες, σχέδια εργασίας, κ.λπ.) στο γνωστικό και γλωσσικό επίπεδο των μαθητών/τριών.

Λαμβάνοντας υπόψη τους επιδιωκόμενους διδακτικούς στόχους, το εγχειρίδιο της Α΄ Λυκείου αναπτύσσεται σε τέσσερις αλληλοσυμπληρούμενους άξονες, τα σημαντικότερα στοιχεία των οποίων περιλαμβάνονται στον παρακάτω πίνακα 1 :

Πίνακας 1

Μελετώμενα θέματα	Δεξιότητες	Μορφοσυντακτικά φαινόμενα	Κειμενικά είδη
Γλωσσική ποικιλία, οπτική γωνία, δημιουργικότητα της γλώσσας Γλωσσομάθεια Προφορικός και γραπτός λόγος Αναλφαβητισμός Ψηφιακός γραμματισμός Διάλογος Εφηβεία Αγάπη και έρωτας Ενδυμασία και μόδα Γηρατειά και νεότητα Παρελθόν, παρόν και μέλλον Το κωμικό και η σημασία του γέλιου	Προσέγγιση των κειμένων εντός των κοινωνικών τους συμφραζομένων Δομή παραγράφου Συνοχή κειμένου Ανάπτυξη παραγράφου με αιτιολόγηση Ανάπτυξη παραγράφου με αναλογία Επιχειρηματολογία Απροσχεδιάστος και προσχεδιασμένος λόγος Συμμετοχή σε διάλογο/ αντιλογίες Περιγραφή Σχόλιο και οπτική γωνία στην περιγραφή Αφήγηση Διάκριση περιγραφής-αφήγησης	Αναφορική και ποιητική λειτουργία της γλώσσας [δηλωτική και συνυποδηλωτική χρήση] Κυριολεκτική και μεταφορική χρήση της γλώσσας Ενεργητική και παθητική σύνταξη	Αφίσα Πρόγραμμα Πρόσκληση Αίτηση Μικρές αγγελίες Άρθρο Ομιλία

Β. Για το μάθημα της Νέας Ελληνικής Γλώσσας της **Β΄ τάξης** Ημερησίου Γενικού Λυκείου ως διδακτικά εγχειρίδια θα χρησιμοποιηθούν τα βιβλία:

α) **Έκφραση-Έκθεση Τεύχος Β΄** της Β΄ τάξης Γενικού Λυκείου

β) **Έκφραση-Έκθεση για το Γενικό Λύκειο - Θεματικοί Κύκλοι** των Α΄, Β΄, Γ΄ τάξεων Γενικού Λυκείου

γ) **Γλωσσικές Ασκήσεις για το Γενικό Λύκειο, αλλά και ως μαθησιακοί και διδακτικοί πόροι μπορούν να αξιοποιηθούν και**

δ) **Κείμενα από έγκριτες πηγές, έντυπες ή / και ηλεκτρονικές** για την ανάπτυξη γνωστικών και γλωσσικών δεξιοτήτων (βλ. ενδεικτικοί διαδικτυακοί πόροι)

Το βιβλίο *Έκφραση –Έκθεση, Τεύχος Β'* από μια **στοχοκεντρική οπτική**², αναπτύσσεται σε τέσσερις αλληλοσυμπληρούμενους άξονες, τα σημαντικότερα στοιχεία των οποίων περιλαμβάνονται στον πίνακα 2:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Θεματικοί άξονες / Μελετώμενα Θέματα	Δεξιότητες	Μορφοσυντακτικά φαινόμενα	Κειμενικά είδη
Πληροφόρηση Δημοσιογραφία Τύπος ΜΜΕ Εργασία Επιλογή επαγγέλματος Στερεοτυπικές αντιλήψεις Φυλετικός και κοινωνικός ρατσισμός Χρόνος και σύγχρονη καθημερινή ζωή	Κατανόηση γραπτού και προφορικού λόγου Παραγωγή γραπτού λόγου «Λήψη» σημειώσεων Ανάπτυξη Παραγράφου με έμφαση στη συνοχή προτάσεων και περιόδων Περίληψη Δυνατότητα διάκρισης είδησης και σχολίου σε γραπτό και προφορικό λόγο	Ενεργητική και/ ή παθητική σύνταξη Λειτουργία σημείων στίξης Αναφορική και ποιητική λειτουργία της γλώσσας [δηλωτική και συνυποδηλωτική χρήση] Στοιχεία προφορικού λόγου Χρήση ειδικού λεξιλογίου	Άρθρο Ομιλία Επιστολή Βιογραφικό σημείωμα Συστατική επιστολή Συνέντευξη

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ:

Γραμματισμοί που αξιοποιούνται στα γλωσσικά μαθήματα

Το ΠΣ της Νεοελληνικής Γλώσσας βασίζεται σε πλήθος κειμένων από ψηφιακά, έντυπα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Για τον λόγο αυτό κρίθηκε σκόπιμο στις «Οδηγίες» να δοθεί πρόσθετο υλικό σχετικά με τον γραμματισμό στα Μέσα μαζικής Επικοινωνίας, τον οπτικό γραμματισμό και τον ψηφιακό γραμματισμό, ώστε οι εκπαιδευτικοί να το αξιοποιήσουν στη διδακτική πράξη.

Α. Γραμματισμός στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας

Γενικά

Η πληθώρα των μέσων ενημέρωσης, επικοινωνίας και κοινωνικής δικτύωσης έχει μεταβάλει ριζικά τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου κοινωνικού και πολιτικού περιβάλλοντος. Το «σύνδρομο της υπερπληροφόρησης», οι επιπτώσεις στην όραση που περιγράφονται ως «computer vision syndrome», το «σύνδρομο των selfies», ο εθισμός στο

² Αυτό σημαίνει ότι οι εκπαιδευτικοί δε χρειάζεται να αντιμετωπίζουν το σχολικό εγχειρίδιο ως άθροισμα σελίδων, αλλά ως ένα σύνολο στόχων που χρειάζεται να καλυφθούν κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους.

διαδίκτυο και το «σύνδρομο της απόσυρσης» αποτελούν μερικούς μόνο από τους όρους που η Ψυχολογία και η Ιατρική έχουν καθιερώσει, για να περιγράψουν συμπεριφορές και παθολογίες που συναρτώνται με τα μέσα επικοινωνίας και ενημέρωσης στον σύγχρονο κόσμο.

Τα δεδομένα αυτά υπαγορεύουν την ανάγκη καλλιέργειας ικανοτήτων σχετικών με τη διαμόρφωση μιας νέας εγγράμματης ταυτότητας στον/η σύγχρονο/η νέο/α, η οποία θα τον/τη βοηθήσει να διαχειριστεί αποτελεσματικά τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις που ενυπάρχουν στην επικοινωνιακή καθημερινότητά του. Πρόκειται για την παιδεία ή γραμματισμό στα μέσα (Media Literacy) η οποία προσδιορίζεται ως ένα σύνολο γνωστικών, τεχνικών, κοινωνικών, πολιτικών και δημιουργικών ικανοτήτων με στόχο τόσο την κριτική πρόσληψη των πληροφοριών που διακινούνται στα μέσα επικοινωνίας και ενημέρωσης όσο και τη δημιουργία αξιόλογου και αξιόπιστου περιεχομένου σε αντίστοιχα περιβάλλοντα. Αφορά, λοιπόν, η παιδεία στα μέσα τον σύγχρονο νέο ως κριτικό δέκτη αλλά και ως υπεύθυνο και αποτελεσματικό πομπό σε μια δημοκρατική κοινωνία. Συνδέεται ως εκ τούτου με την έννοια της ψηφιακής πολιτειότητας, στοχεύοντας στο να εξοπλίσει τον νέο με κριτική ικανότητα και να διευκολύνει στην συμμετοχή του στην κοινωνική και πολιτική ζωή. Αναφορικά δε με τα μέσα, αυτά μπορεί να είναι παραδοσιακά ή σύγχρονα, αναλογικά ή ψηφιακά και σε αυτά περιλαμβάνονται τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, οι εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης αλλά και οι κάθε είδους διαδικτυακές πλατφόρμες επικοινωνίας.

Από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ο γραμματισμός στα μέσα ορίζεται ως «η ικανότητα πρόσβασης στα μέσα επικοινωνίας, κατανόησης και κριτικής αξιολόγησης διαφόρων πτυχών των μέσων και των περιεχομένων τους, καθώς και η δυνατότητα έκφρασης (επικοινωνίας) σε διαφορετικά περιεχόμενα (επικοινωνιακές περιστάσεις)». Στα μέσα, κατά την Επιτροπή, περιλαμβάνονται η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, ο κινηματογράφος, το βίντεο, οι δικτυακοί τόποι, τα βιντεοπαιχνίδια και οι εικονικές κοινότητες. Πρόκειται για εστίαση στα ψηφιακά μέσα, τα οποία έχουν καταστεί οργανικό μέρος της «οικολογίας του γραμματισμού», με άξονες την αποκωδικοποίηση της λειτουργίας και του περιεχομένου τους και την αξιοποίησή τους ως μέσων επικοινωνίας.

Στο πλαίσιο, ωστόσο, μιας ολιστικής θεώρησης, η κατάκτηση του γραμματισμού στα μέσα περιλαμβάνει ποικίλες διαστάσεις και διαβαθμίσεις:

- εξοικείωση με όλων των ειδών τα μέσα, έντυπα και ψηφιακά
- ενεργό χρήση των μέσων για επικοινωνία, ψυχαγωγία, ενημέρωση, γνώση, πρόσβαση στον πολιτισμό
- κριτική πρόσληψη του περιεχομένου με κριτήρια την αξιοπιστία και την ποιότητά του
- δημιουργική αξιοποίηση των μέσων για κοινοποίηση περιεχομένου
- διαχείριση ζητημάτων πνευματικής ιδιοκτησίας με την ιδιότητα του καταναλωτή αλλά και του δημιουργού περιεχομένου.

Οι επιμέρους ικανότητες που σχετίζονται με τον γραμματισμό στα μέσα, ομαδοποιημένες σε κατηγορίες, έχουν συγκροτήσει μοντέλα γραμματισμού. Ένα τέτοιο μοντέλο είναι αυτό των δέκα ικανοτήτων, ομαδοποιημένων σε τέσσερις κατηγορίες, που έχει αναπτύξει το Εθνικό Κέντρο Εμπειρογνωμοσύνης του Ολλανδικού Υπουργείου Παιδείας. Αποτελεί ενδεικτικό πλαίσιο που υπαγορεύει τους στόχους στους οποίους μπορεί να εστιάσει μια

διαδικασία εκπαίδευσης των νέων. Αυτές οι ικανότητες-στόχοι μπορεί ανά κατηγορία να αποδοθούν ως εξής:

1. *Κατανόηση*
 - Συνειδητοποίηση της αυξανόμενης επιρροής των μέσων στην κοινωνία
 - Επισήμανση της εσωτερικής λογικής που διέπει την κατασκευή ενός μέσου και του τρόπου που επηρεάζει τα μηνύματα που μεταδίδονται μέσω αυτού
 - Αποκωδικοποίηση του τρόπου με τον οποίο τα μέσα αναπαριστούν την πραγματικότητα
2. *Χρήση*
 - Αξιοποίηση του εξοπλισμού, του λογισμικού και των εφαρμογών κατά τρόπο ασφαλές και λελογισμένο
 - Διερεύνηση των δυνατοτήτων και ανάπτυξη δεξιοτήτων βέλτιστης περιήγησης στα περιβάλλοντα των μέσων.
3. *Επικοινωνία*
 - Αποτελεσματική αναζήτηση πληροφοριών, επιλογή των χρήσιμων και έλεγχος της αξιοπιστίας τους
 - Δημιουργία περιεχομένου κατά τρόπο ελκυστικό και αποτελεσματικό ανάλογα με το κοινό-στόχο
 - Συμμετοχή σε κοινωνικά δίκτυα (γνώση των συμβάσεων, αποφυγή ανεπιθύμητης επικοινωνίας, ανάπτυξη συλλογικών δράσεων, επιλογή υλικού για διαμοιρασμό)
4. *Στρατηγική*
 - Αναστοχασμός στη χρήση (προτιμήσεις σε περιεχόμενο, αντίκτυπος στην προσωπική και κοινωνική ζωή, επιλογές στην επικοινωνία)
 - Προσδιορισμός και επίτευξη στόχων (αξιολόγηση δυνατοτήτων και περιορισμών στην επίτευξη των στόχων).

Γραμματισμός στα μέσα επικοινωνίας και Αναλυτικό Πρόγραμμα

Στο πλαίσιο της τυπικής εκπαίδευσης, ο γραμματισμός στα μέσα συνδέεται με τις έννοιες των πολυγραμματισμών και της πολυτροπικότητας. Οι ποικίλοι σημειωτικοί πόροι που χρησιμοποιούνται πλέον στα παραδοσιακά και πολύ περισσότερο στα ψηφιακά μέσα καθιστούν τα κείμενα πολυτροπικά, κατά τρόπο που η προσέγγιση και αποκωδικοποίησή τους να προϋποθέτει τον ψηφιακό, τον γλωσσικό, τον οπτικό, τον κοινωνικό και τον κριτικό γραμματισμό. Είναι, λοιπόν, η παιδεία στα μέσα ένας σύνθετος γραμματισμός, ο οποίος, για να καλλιεργηθεί στο πλαίσιο του Αναλυτικού Προγράμματος, προϋποθέτει την αξιοποίηση ποικιλίας ειδών και τύπων κειμένων.

Σκοπός

Σκοπός της καλλιέργειας της παιδείας στα μέσα στο πλαίσιο του Αναλυτικού Προγράμματος είναι η απόκτηση από την πλευρά των μαθητών/τριών δεξιοτήτων που θα τους καταστήσουν ικανούς να χρησιμοποιούν τα μέσα και την πληροφορία ως τρόπους βελτίωσης της συμμετοχής τους στην κοινωνική και πολιτική ζωή.

Στόχοι

Μέσω της καλλιέργειας του γραμματισμού στα μέσα επιδιώκεται οι μαθητές:

Σε επίπεδο γνώσεων να:

- Αναγνωρίζουν την οπτική από την οποία αναπαρίσταται η πραγματικότητα στα μέσα

- Προσδιορίζουν την πρόθεση του πομπού
- Κατονομάζουν διαφορές μεταξύ της πραγματικότητας και των κειμενικών εκδοχών της
- Εξηγούν τις επιλογές μορφοποίησης του μηνύματος (χρώμα, φόντο, γραμματοσειρά, ήχο κτλ.)
- Συγκρίνουν διάφορα μέσα ως προς το είδος, το περιεχόμενο και τους στόχους τους
- Συνθέτουν πολλαπλές ροές παράλληλης πληροφόρησης και ενημέρωσης.

Σε επίπεδο ικανοτήτων να:

- Χρησιμοποιούν την τεχνολογία και τα ψηφιακά εργαλεία ως μέσα πρακτικής γραμματισμού (μέσα για γραφή, ανάγνωση και επικοινωνία)
- Να προβαίνουν στην επιλογή του κατάλληλου εργαλείου ανάλογα με τις επικοινωνιακές περιστάσεις
- Αναζητούν και εντοπίζουν πληροφορίες σχετικές με τα θέματα ενδιαφέροντός τους
- Ελέγχουν την αξιοπιστία των πληροφοριών και των πηγών τους, διακρίνοντας τις ψευδείς και παραπλανητικές ειδήσεις
- Σχεδιάζουν περιεχόμενο αξιόπιστο, ελκυστικό και αποτελεσματικό
- Επιλύουν προβλήματα, ώστε να λειτουργούν ως ανεξάρτητοι χρήστες

Σε επίπεδο στάσεων να:

- Ενθαρρύνονται να αξιοποιούν τα μέσα επικοινωνίας, ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης ως εργαλεία και τρόπους προσωπικής και κοινωνικής ανάπτυξης
- Αμφισβητούν την ουδετερότητα των μέσων
- Διερωτώνται για τους ρητούς και υπόρρητους στόχους και μηνύματά τους
- Αναστοχάζονται τη σχέση τους με τα μέσα και την ψηφιακή τους ταυτότητα.

Κριτικές ερωτήσεις:

Βασική παράμετρος της παιδείας στα μέσα είναι η κριτική πρόσληψη της μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας. Οι μαθητές/οι μαθήτριες είναι σημαντικό να αναγνωρίσουν ότι τα μέσα αποτελούν μελετημένες κατασκευές που δημιουργούν εκδοχές της πραγματικότητας τόσο σε φανερό όσο και σε λανθάνον επίπεδο. Ως εκ τούτου, τα κείμενά τους συχνά έχουν περισσότερα από ένα σημασιολογικά επίπεδα και ποικίλους στόχους (να πληροφορήσουν, να πείσουν, να τέρψουν, να παραπλανήσουν...), ανάλογα με το αξιακό τους σύστημα και τον κοινό-στόχο.

Υπό αυτό το πρίσμα, η παιδεία στα μέσα δεν εστιάζει τόσο στις απαντήσεις που μπορεί να δώσουν οι μαθητές στο πλαίσιο της κατανόησης του περιεχομένου των κειμένων, όσο στις ερωτήσεις που μπορούν να κάνουν στο πλαίσιο της κριτικής πρόσληψης του κειμενικού μηνύματος:

- Ποιος είναι ο πομπός του μηνύματος;
- Γιατί το δημιούργησε;
- Τι είδους κείμενο επέλεξε, για να μεταδώσει το μήνυμά του;
- Ποιες τεχνικές χρησιμοποίησε για να προσελκύσει την προσοχή μου;
- Υπάρχει λανθάνων εμπορικός στόχος;
- Ποια ιδεολογία, τρόπος ζωής και αξίες αντανακλώνται στο μήνυμα ή παραλείπονται από αυτό;

- Θα μπορούσαν διαφορετικοί άνθρωποι να προσλάβουν διαφορετικά το μήνυμα αυτό;

Υποστηρικτικές παιδαγωγικές προσεγγίσεις:

Ως υποστηρικτικές παιδαγωγικές προσεγγίσεις για την παιδεία στα μέσα θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν, σύμφωνα και με τον «Οδηγό σπουδών των εκπαιδευτικών για την παιδεία στα μέσα και την πληροφορία» που εξέδωσε το 2011 η UNESCO:

- η μάθηση βάσει διερεύνησης περιεχομένου και επίλυσης προβλήματος
- η επιστημονική διερεύνηση (κύκλος διερεύνησης)
- η μελέτη περίπτωσης
- η συνεργατική μάθηση
- η κειμενική και συγκεκριμενική ανάλυση
- η μετάφραση και απόδοση
- η προσομοίωση
- η παραγωγή περιεχομένου.

Ενδεικτικά παραδείγματα δραστηριοτήτων και παιδαγωγικών προσεγγίσεων

- Διερεύνηση της απεικόνισης του φύλου και της εθνότητας στα μέσα: διερεύνηση αντικειμένου
- Εξέταση του ρόλου των ηλεκτρονικών κοινοτήτων στο διαδίκτυο: επιστημονική διερεύνηση
- Προσδιορισμός των χαρακτηριστικών, των δυνατοτήτων και των κινδύνων ενός μέσου κοινωνικής δικτύωσης: μελέτη περίπτωσης
- Προσδιορισμός των χαρακτηριστικών του ειδησεογραφικού άρθρου: κειμενική ανάλυση
- Συσχετισμός του συγκεντρωτισμού στην ιδιοκτησία των μέσων με τη δημοκρατία και την ελευθερία λόγου: συγκεκριμενική ανάλυση
- Αξιοποίηση φωτογραφικού υλικού από τη ζωή προσώπων (μεταναστών, εργαζομένων...) και δημιουργία μικρού ντοκιμαντέρ: απόδοση – παραγωγή περιεχομένου.

B. Η ψηφιακή τεχνολογία ως μέσο πρακτικής γραμματισμού

Τα ψηφιακά μέσα επικοινωνίας και πληροφόρησης αποτελούν εγγενές στοιχείο της σύγχρονης κοινωνικής, οικονομικής και πολιτισμικής πραγματικότητας και αποτελούν το πλαίσιο στο οποίο πρέπει να προσλαμβάνονται οι συναφείς κειμενικές πρακτικές. Στο πλαίσιο της διδασκαλίας, η έμφαση στην ανάδειξη της ρευστότητας των ψηφιακών κειμένων, της πολυτροπικότητας και υπερκειμενικότητας ως εγγενών συστατικών τους, οι νέοι τρόποι ανάγνωσης και η εστίαση στην ανάγκη για κριτική θεώρηση των ψηφιακών

κειμένων συνιστούν σημαντικούς διδακτικούς στόχους. Ο γραμματισμός στα ψηφιακά μέσα συνδέεται άρρηκτα με τον οπτικό γραμματισμό και τον γραμματισμό στα Μέσα.

Η ψηφιακή τεχνολογία αξιοποιείται ως μέσο πρακτικής γραμματισμού (ανάγνωση, γραφή και επικοινωνία), χωρίς να αποκλείεται η χρήση της ως εργαλείο διευκόλυνσης των μαθητών/τριών στη γλωσσική διδασκαλία για α) την αναζήτηση υλικού (αξιοποίηση των διαδραστικών πινάκων, των ηλεκτρονικών λεξικών και των σωμάτων κειμένων, των λογισμικών επεξεργασίας κειμένου, περιβαλλόντων του διαδικτύου για άντληση αυθεντικού υλικού) β) τη χρήση υλικού στην τάξη, τον εμπλουτισμό, δηλαδή, της διδασκαλίας γ) τη συνέχιση του διαλόγου εκτός τάξης, ως εξακτίωση των διαλογικών κύκλων μέσα από τα εργαλεία του Web 2.0 (blog, wiki, κοινωνικά δίκτυα, ιστολόγια ως περιβάλλοντα δημοσίευσης των μαθητικών εργασιών ή ως περιβάλλοντα συμπαραγωγής λόγου δ) τη δημιουργία οπτικοακουστικών έργων (ταινιών μικρού μήκους, ντοκιμαντέρ, εικαστικών έργων, δραματοποιημένων μεταφορών), ως προσωπικές ή συλλογικές ανταποκρίσεις σε λογοτεχνικά και μη λογοτεχνικά κείμενα κ.λπ.).

Ως μέσα πρακτικής γραμματισμού προτείνεται να αναδεικνύεται η ιδιαιτερότητα των ψηφιακών περιβαλλόντων κατά την παραγωγή και πρόσληψη λόγου (π.χ. ιδιαιτερότητες της παραγωγής λόγου σε περιβάλλοντα επεξεργασίας κειμένου και παρουσίασης, παραγωγή διαδικτυακών, πολυμεσικών κειμένων κ.λπ.).

Πιο συγκεκριμένα

Σκοπός της καλλιέργειας του ψηφιακού γραμματισμού στο πλαίσιο του Αναλυτικού Προγράμματος είναι η απόκτηση από την πλευρά των μαθητών δεξιοτήτων που θα τους καταστήσουν ικανούς να μετασχηματίζουν τις ιδέες και τις εμπειρίες τους σε ψηφιακές δράσεις κατάλληλες να μεταβάλουν το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσονται.

Στόχοι:

Μέσω της καλλιέργειας του ψηφιακού γραμματισμού στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας επιδιώκεται οι μαθητές:

Σε επίπεδο γνώσεων

- να εξηγούν τη λειτουργία των ποικίλων σημειωτικών κωδίκων στην κατασκευή νοήματος στον ψηφιακό χώρο (προφορικός – γραπτός λόγος, οπτικοί κώδικες, μουσική, ήχος, οργάνωση σελίδων κτλ.)
- να αναγνωρίζουν τη λειτουργία σημειωτικών πόρων στη δημιουργία συναισθημάτων, στη δήλωση έμφασης, στην επισήμανση στοιχείων του κειμένου, στη συνυποδηλωτική λειτουργία της γλώσσας (χρώμα, μουσική, είδος - μορφή και μέγεθος γραμματοσειράς, χρήση πεζών – κεφαλαίων γραμμάτων, υπογραμμίσεις κτλ.)
- να αναγνωρίζουν τις δομικές και γλωσσικές συμβάσεις των ποικίλων κειμενικών ειδών (άρθρο, διαφήμιση, συνέντευξη, σύντομη ανάρτηση κτλ.) στον ψηφιακό χώρο
- να προσδιορίζουν τα χαρακτηριστικά νέων κειμενικών τύπων συνδεδεμένων με τα ψηφιακά μέσα, όπως τα πολυτροπικά κείμενα και τα υπερκείμενα

- να επιλέγουν από την πληθώρα των ψηφιακών δεδομένων αυτά που κρίνουν κατάλληλα για τη σύνθεση των δικών τους κειμένων.
- να επιλέγουν τους κατάλληλους σημειωτικούς πόρους για να καταστήσουν τα κείμενά τους πιο αποτελεσματικά ανάλογα με την πρόθεσή τους ως συντακτών, τον τύπο και το είδος των κειμένων, καθώς και τα χαρακτηριστικά της επικοινωνιακής κοινότητας στο πλαίσιο της οποίας τα παράγουν.

Σε επίπεδο δεξιοτήτων :

- να αξιοποιούν τα ψηφιακά εργαλεία ως μέσα πρακτικής γραμματισμού (μέσα για γραφή, ανάγνωση και επικοινωνία)
- να χρησιμοποιούν ποικίλες διαδρομές ανάγνωσης των ψηφιακών κειμένων, αξιοποιώντας τους κειμενικούς συνδέσμους
- να ελέγχουν την αξιοπιστία των ψηφιακών πηγών
- να σχεδιάζουν και οργανώνουν τα κείμενά τους σε προσυγγραφικό στάδιο μέσω των ποικίλων δυνατοτήτων συλλογής υλικού και ψηφιακής διαγραμματικής απεικόνισης των ιδεών τους
- να διορθώνουν και αναθεωρούν τα κείμενά τους σε μετασυγγραφικό επίπεδο, παρακολουθώντας τις αλλαγές που έχουν επιφέρει

Σε επίπεδο στάσεων :

- να αποδέχονται την ισοδυναμία των ποικίλων σημειωτικών κωδίκων ως μέσων κατασκευής νοήματος στο πλαίσιο των πολυτροπικών κειμένων
- να υιοθετούν συνεργατικά εργαλεία μάθησης, τα οποία προάγουν την αλληλεπίδραση και τον διάλογο
- να διερωτώνται για τη σχέση των ψηφιακών κειμένων με το κοινωνικό συγκείμενο
- να εκτιμούν τις ωφέλειες από τη χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας στη μαθησιακή διαδικασία
- να αναστοχάζονται τη σχέση τους με τα μέσα και την ταυτότητά τους στον ψηφιακό κόσμο.

Κριτικά ερωτήματα

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει ποικίλες διαδικτυακές εφαρμογές, από τα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα παραγωγής λόγου (προγράμματα επεξεργασίας κειμένων, λογισμικά παρουσιάσεων ή πολυμέσων) και τις βάσεις δεδομένων (σώματα κειμένων, ηλεκτρονικά λεξικά) έως τις εφαρμογές του Web 2.0 που ενθαρρύνουν την αλληλεπίδραση, τη συμμετοχικότητα και τη δημιουργία αυθεντικών επικοινωνιακών περιστάσεων (δημιουργία ιστοσελίδων, ιστολογίων, wikis για συνεργατική παραγωγή γραπτού λόγου, δημιουργία περιεχομένου σε περιβάλλοντα κοινωνικής δικτύωσης κτλ.).

Πριν από την επιλογή και αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων, είναι σημαντικό ο εκπαιδευτικός να λάβει υπόψη του τα ακόλουθα ερωτήματα:

- Ποιο είναι το περιεχόμενο της μαθησιακής διαδικασίας;
- Ποιες είναι οι ανάγκες των μαθητών;
- Ποιες ταυτότητες έχουν ήδη διαμορφώσει ως εγγράμματα υποκείμενα;
- Ποιο είναι το ψηφιακό προφίλ τους;
- Τι είδους ταυτότητες επιδιώκονται μέσω της αξιοποίησης ψηφιακών εργαλείων;
- Σε τι και σε ποιο βαθμό διαφοροποιείται η διδακτική πρακτική λόγω της αξιοποίησης των εργαλείων αυτών, ώστε να δικαιολογείται η χρήση τους έναντι παραδοσιακών μορφών πρακτικής γραμματισμού;

Γ. Οπτικός Γραμματισμός

Εισαγωγή

Στον 21ο αιώνα η ικανότητα της κατανόησης, ερμηνείας και δημιουργίας οπτικών και οπτικο-ακουστικών μηνυμάτων συνιστά ένα είδος γραμματισμού εξίσου αναγκαίου με την κατανόηση, ερμηνεία και παραγωγή γραπτών κειμένων.

Η έννοια του οπτικού γραμματισμού χαρακτηρίζεται από την ευρύτητά της, καθώς συμπεριλαμβάνει τα άλλοτε διακριτά είδη του επικοινωνιακού γραμματισμού (ή γραμματισμού στα μέσα επικοινωνίας) και του εικαστικού γραμματισμού (γραμματισμός στην καλλιτεχνική ή έντεχνη εικόνα), έχοντας ταυτόχρονα κρίσιμα σημεία επικάλυψης με τον πληροφοριακό και τον ψηφιακό γραμματισμό. Η ευρύτητά της οφείλεται στην ολιστική προσέγγισή της στη σύγχρονη οπτική «οικολογία», όπως τη βιώνουμε στην καθημερινότητά μας, χωρίς άγονους κερματισμούς και τεχνητές οριοθετήσεις.

Η θέση του Οπτικού Γραμματισμού στο αναλυτικό πρόγραμμα

Σύμφωνα με τη δεσπόζουσα διεθνώς εκπαιδευτική πρακτική, ο οπτικός γραμματισμός πρέπει να επιδιωχθεί όχι αποκλειστικά μέσω ενός ειδικού μαθήματος αλλά δια μέσου του αναλυτικού προγράμματος, και πιο συγκεκριμένα στο πλαίσιο:

Α. Των ιδιαίτερων ειδών οπτικής επικοινωνίας που εμπλέκονται σε διαφορετικά μαθήματα, λ.χ. η φωτογραφία στο μάθημα της Ιστορίας, τα σχεδιαγράμματα στα μαθήματα της Φυσικής και της Βιολογίας, οι χάρτες στο μάθημα της γεωγραφίας, τα πληροφοριογράμματα (infographics) στο μάθημα της Πολιτικής Παιδείας, πίνακες ζωγραφικής στο μάθημα των Εικαστικών, εικονογραφήματα (pictograms) στο μάθημα της Πληροφορικής κ.λπ.

Β. Των ιδιαίτερων ειδών οπτικής επικοινωνίας που πρέπει να αξιοποιούνται σε διαφορετικά μαθήματα, λ.χ. ταινίες μυθοπλασίες στο μάθημα της Λογοτεχνίας, ταινίες τεκμηρίωσης (ντοκιμαντέρ) στα μαθήματα των φυσικών επιστημών, της Ιστορίας και της Πολιτικής Παιδείας κ.λπ.

Γ. Των διαθεματικών εργασιών (τύπου project), ο διεπιστημονικός και ερευνητικός χαρακτήρας των οποίων ευνοεί ιδιαίτερα την αξιοποίηση μιας ποικιλίας οπτικών πηγών/υλικών αλλά και τεχνικών οπτικοποίησης των πληροφοριών/στοιχείων.

Δ. Της συμμετοχής των μαθητών/τριών σε παράλληλες εκπαιδευτικές δράσεις (λ.χ. το «Πάμε Σινεμά», μουσειοπαιδαγωγικά και περιβαλλοντικά προγράμματα, δράσεις κοινωνικής ευαισθητοποίησης και αλληλεγγύης, μαθητικό θέατρο, έκδοση μαθητικών εντύπων κ.λπ.) που προσφέρουν ευκαιρίες για τη δημιουργική εμπλοκή τους στην ερμηνεία ή/και παραγωγή πρωτότυπου οπτικού ή οπτικο-ακουστικού υλικού (λ.χ. δημιουργία ταινιών, φωτογραφιών και ψηφιακών ιστοριών, σκηνογραφία, σχεδιασμός αφίσας, εντύπου και ιστοσελίδων).

Είναι φανερό ότι η ανωτέρω προσέγγιση, ειδικά σε ό, τι αφορά τα σημεία Α και Β, συνεπάγεται αφενός, αλλαγές στον τρόπο διδασκαλίας μιας μεγάλης ποικιλίας μαθημάτων. Μια εναλλακτική προσέγγιση, που είναι δυνατό να υλοποιηθεί πιο άμεσα, συνίσταται στην ενσωμάτωση της διάστασης του οπτικού γραμματισμού στο μάθημα της γλώσσας. Αυτή η ενσωμάτωση ευνοείται ιδιαίτερα από την έμφαση του μαθήματος της γλώσσας στην ανάπτυξη κειμενο-αναλυτικών δεξιοτήτων και συνθετικο-εκφραστικών ικανοτήτων. Η βασικότερη ωφέλεια, ωστόσο, προκύπτει από τη δυνατότητα που δημιουργείται να προσεγγισθεί αποτελεσματικά η χαρακτηριστική πολυτροπικότητα των σύγχρονων μορφών επικοινωνίας.

Θεωρητικά εργαλεία και μεθοδολογία

Ως βασικά θεωρητικά εργαλεία προτείνονται :

- A. Η οπτική σημειωτική και η κοινωνιοσημειωτική
- B. Η μη λεκτική επικοινωνία
- Γ. Η οπτική ανθρωπολογία
- Δ. Οι Πολιτισμικές Σπουδές
- E. Η εικονογραφική-εικονολογική ανάλυση

Σε κάθε περίπτωση, η ένταξη του οπτικού γραμματισμού στην ανώτερη βαθμίδα της Β/θμιας Εκπαίδευσης δεν πρέπει να βασισθεί με μια εννοιοκεντρική διδακτική προσέγγιση ή στην αναγωγή του οπτικού γραμματισμού σε μια μέθοδο παντός καιρού. Προκειμένου να αναπτυχθεί ο κριτικός αναστοχασμός, η ερμηνευτική αυτονομία και δημιουργικότητα των μαθητών/τριών, πρέπει να προκριθεί η μη κατευθυνόμενη διδασκαλία, στο πλαίσιο της οποίας ο/η εκπαιδευτικός καλείται να διηθήσει και μεταφράσει την προσωπική του/της θεωρητική κατάρτιση έτσι, ώστε να δράσει με τρόπο διευκολυντικό και συμβουλευτικό.

Στόχοι

Ο οπτικός γραμματισμός έχει στόχο να βοηθήσει τους μαθητές:

- να κατανοήσουν τα οπτικά μηνύματα ως ιστορικά και κοινωνικά προσδιορισμένες πράξεις επικοινωνίας, δηλαδή, ως συμβολικές κατασκευές που απευθύνονται σε συγκεκριμένες κοινότητες αποδεκτών, με συγκεκριμένους τρόπους, προθέσεις και σημασίες

- να αντιλαμβάνονται τις αξιακές και ιδεολογικές διαστάσεις και λειτουργίες των οπτικών μηνυμάτων
- να συνειδητοποιήσουν τη ρητορική δύναμη και λειτουργία της συναισθηματικής-συγκινησιακής διάστασης των οπτικών μηνυμάτων
- να εκτιμήσουν τις νοηματικές δυνατότητες και ερμηνευτικές απαιτήσεις της οπτικής, οπτικο-λεκτικής και οπτικο-ακουστικής επικοινωνίας
- να αναπτύξουν μια ενεργητική και δημιουργική στάση έναντι της σύγχρονης οπτικής επικοινωνίας.

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Οι μαθητές/τριες θα είναι ικανοί/ές :

- να ερευνούν και ανακαλύπτουν το ιστορικό, πολιτισμικό και ιδεολογικό πλαίσιο παραγωγής και νοηματοδότησης των οπτικών μηνυμάτων.
- να εξηγούν τους τρόπους με τους οποίους τα οπτικά μηνύματα απευθύνονται, πληροφορούν, επηρεάζουν και κινητοποιούν τους αποδέκτες τους.
- να συγκρίνουν, αξιολογούν και επιλέγουν μια ευρεία ποικιλία οπτικών μηνυμάτων.
- να αναλύουν και συνθέτουν πολυτροπικά κείμενα.
- να δημιουργούν πρωτότυπες και αποτελεσματικές οπτικές, οπτικο-λεκτικές και οπτικο-ακουστικές αφηγήσεις.

Δραστηριότητες

Οι παρακάτω εκπαιδευτικές δραστηριότητες αντιπροσωπεύουν μια σειρά εφαρμογών κλιμακούμενης δυσκολίας, σε κάθε μια από τις οποίες προσφέρεται η ευκαιρία ανάπτυξης διαφορετικών πτυχών και δεξιοτήτων οπτικού γραμματισμού, από τις πιο απλές έως τις πιο σύνθετες. Η διαβάθμιση αυτή, διευκολύνει και την κατανομή αυτών των δραστηριοτήτων στις διαφορετικές τάξεις του Λυκείου.

Η ομάδα Α (1-3) περιλαμβάνει δραστηριότητες που μπορούν να υλοποιηθούν στη διάρκεια 2-3 μαθημάτων και στη βάση ταυτόχρονης, συλλογικής επεξεργασίας.

Η ομάδα Β (1-3) περιλαμβάνει δραστηριότητες που μπορούν να υλοποιηθούν ως ατομικές εργασίες διάρκειας 2 εβδομάδων.

Η ομάδα Γ (1-3) περιλαμβάνει δραστηριότητες που μπορούν να υλοποιηθούν ως ομαδοσυνεργατικές εργασίες διάρκειας 2-3 εβδομάδων.

Η ομάδα Δ (1-3) περιλαμβάνει δραστηριότητες διαθεματικού ή παράλληλου εκπαιδευτικού χαρακτήρα και μπορούν να υλοποιηθούν ως ομαδοσυνεργατικές εργασίες διάρκειας από 1 έως και περισσότερους μήνες.

A1. Συλλογικές Εικόνες

Στόχος: να αναπτυχθεί η κριτική κατανόηση των στερεότυπων (εθνικών, πολιτισμικών, φύλου και φυλής) ως οπτικές αναπαραστάσεις που αντανακλούν και εδραιώνουν κοινωνικές και πολιτισμικές προκαταλήψεις και αυθαίρετες γενικεύσεις.

Εφαρμογή: αναζήτηση/εντοπισμός στερεότυπων σε κοινόχρηστα είδη οπτικής επικοινωνίας, όπως λ.χ. γελοιογραφίες, διαφημίσεις, εικονογράμματα

A2. Η εικόνα και το κοινό της

Στόχος: να αναπτυχθεί επίγνωση του πώς οι εικόνες απευθύνονται σε συγκεκριμένες κοινότητες αποδεκτών

Εφαρμογή: ποιο είναι το υπονοούμενο κοινό των εξωφύλλων διαφορετικού είδους βιβλίων, εντύπων ή μουσικών δίσκων;

A3. Μια εικόνα – πολλές λέξεις

Στόχος: να αναδειχθεί η εξάρτηση της ερμηνείας μιας εικόνας από τη λεζάντα της (λ.χ. φωτογραφίες στον τύπο), ή τον τίτλο της (λ.χ. πίνακες ζωγραφικής)

Εφαρμογή: δίνεται μια ποικιλία εικόνων – φωτογραφίες επίκαιρες ή παλαιότερες, πίνακες ζωγραφικής – και οι μαθητές/τριες πρέπει να παραγάγουν λεζάντες και τίτλους αντίστοιχα.

B1. Μια εικόνα - μια ιστορία

Στόχος: να αναδειχθεί η ανάγκη της μεθοδικής ανάλυσης της παραγωγής και της σύνθεσης μιας εικόνας για την αποτελεσματική ερμηνεία της.

Εφαρμογή: δίνεται μια ποικιλία εικόνων – φωτογραφίες επίκαιρες ή παλαιότερες, πίνακες ζωγραφικής – και οι μαθητές/τριες πρέπει να αναζητήσουν στοιχεία που φωτίζουν το πλαίσιο παραγωγής τους, τις προθέσεις του/της δημιουργού και των ποικιλόμορφων αναφορών και συμβολισμών που περιέχουν.

B.2 Εικονογράφηση

Στόχος: ευαισθητοποίηση στις ερμηνευτικές αλληλεπιδράσεις που υφίστανται μεταξύ του λεκτικού και του οπτικού σκέλους ενός πολυτροπικού κειμένου.

Εφαρμογή: δίνεται μια ποικιλία σύντομων κειμένων (1-2 σελίδες) διαφορετικού είδους (μυθοπλασία, ποίηση, ιστορία, αυτοβιογραφία/απομνημόνευμα, επιστημονικό, πληροφοριακό) και οι μαθητές/τριες πρέπει να αναζητήσουν και επιλέξουν κατάλληλες συνοδευτικές εικόνες (4 εικόνες/σελίδα).

B3. Φωτοδοκίμιο

Στόχος: συνειδητοποίηση της αφηγηματικής δύναμης της εικόνας και ανάπτυξη της αφηγηματικής ικανότητας μέσω της συνδυαστικής χρήσης εικόνων και λόγου.

Εφαρμογή: οι μαθητές/τριες πρέπει να παραγάγουν ένα εκτενές φωτορεπορτάζ (8-12 φωτογραφίες) συνοδευόμενο από παράλληλο κείμενο (800-1.000 λέξεις) για ένα θέμα που αφορά τη γειτονιά ή την πόλη τους.

Γ1. Ψηφιακή ιστορία

Στόχος: Δημιουργία σύντομου προσωπικού οπτικο-ακουστικού αφηγήματος

Εφαρμογή: οι μαθητές καλούνται να συνθέσουν μια ψηφιακή ιστορία (διάρκεια 2-3 λεπτά) σχετικά με μια προσωπική τους εμπειρία, συνδυάζοντας ψηφιοποιημένες φωτογραφίες/σχέδια/εικόνες, μαγνητοφωνημένη αφήγηση ή/και μουσική επένδυση.

Γ2. Σχεδιασμός αφίσας

Στόχος: συνειδητοποίηση των διαφορετικών λειτουργιών της εικόνας (πληροφορία, επιχείρημα, συναίσθημα)

Εφαρμογή: οι μαθητές/τριες καλούνται να σχεδιάσουν μια πρωτότυπη αφίσα σχετικά με μια σχολική εκδήλωση (γιορτή, παράσταση, αθλητικό γεγονός κ.λπ.) ή ένα κοινωνικό ζήτημα (λ.χ. ανακύκλωση, προσφυγικό, ανεργία, περιβάλλον, ναρκωτικά κ.λπ.) η οποία θα αναπαραχθεί και αναρτηθεί δημόσια.

Γ3. Σχεδιασμός λογότυπου

Στόχος: κατανόηση της σχεδιαστικής οικονομίας αλλά και νοηματικής πυκνότητας που διακρίνει την αναγνωρισιμότητα και απήχηση των λογότυπων

Εφαρμογή: οι μαθητές/τριες καλούνται να σχεδιάσουν το λογότυπο του σχολείου τους ή της πόλης τους ή της θεατρικής ή μουσικής ομάδας του σχολείου τους.

Δ1. Ψηφιακός Μουσειακός Οδηγός

Στόχος: ανάπτυξη των ικανοτήτων έρευνας, επιλογής και σύνθεσης που απαιτεί η δημιουργία πληροφοριακών πολυτροπικών κειμένων

Εφαρμογή: οι μαθητές/τριες καλούνται να σχεδιάσουν ένα ψηφιακό Οδηγό σχετικά με τα εκθέματα του Μουσείου που πρόκειται να επισκεφτούν με την τάξη τους. Ο ψηφιακός Οδηγός πρέπει να γίνει με χρήση λογισμικού που να επιτρέπει την ανάγνωσή του από smartphones.

Δ2. Σχεδιασμός ιστοσελίδας

Στόχος: κατανόηση των βασικών πτυχών του σχεδιασμού (χρώμα, σχήματα, λογότυπο, γραμματοσειρές) και της πολυτροπικότητας της διαδικτυακής οπτικής επικοινωνίας

Εφαρμογή: οι μαθητές/τριες καλούνται να σχεδιάσουν μια ιστοσελίδα (λ.χ. της τάξης τους, των νέων της γειτονιάς τους), να ετοιμάσουν/επιμεληθούν/αναρτήσουν τα απαιτούμενα λεκτικά και οπτικά υλικά.

Δ3. Σχεδιασμός μαθητικού έντυπου

Στόχος: κατανόηση των βασικών πτυχών του έντυπου σχεδιασμού (εξώφυλλο, σελιδοποίηση, χρώμα, λογότυπο, γραμματοσειρές)

Εφαρμογή: οι μαθητές/τριες καλούνται να σχεδιάσουν ένα μαθητικό έντυπο (εξειδικευμένης ή ποικίλης ύλης), να ετοιμάσουν/επιμεληθούν τα απαιτούμενα λεκτικά και οπτικά υλικά.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ Β΄ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ /ΜΑΘΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ:

Αρχές Φιλοσοφίας των Στ. Βιρβιδάκη, Β. Καρασμάνη, Χ. Τουρνά, ΙΤΥΕ Διόφαντος

Σημαντικές Επισημάνσεις

Η φιλοσοφία ως ζωντανή πρακτική μπορεί και πρέπει να διδάσκεται με ποικίλες μεθόδους διδασκαλίας, χωρίς αυστηρή τυποποίηση και άκαμπτες προεπιλογές. Η παράθεση για παράδειγμα φιλοσοφικών θεωριών με στόχο την απομνημόνευσή τους δεν ενδείκνυται. Άλλωστε, η ίδια η φιλοσοφία και η ιστορία της μάς προσφέρουν ποικίλες μεθόδους του φιλοσοφείν. Για να φανεί αυτή η ποικιλία, απαιτείται:

- η εισαγωγική παρουσίαση των πτυχών του ενός φιλοσοφικού προβλήματος,
- η παρουσίαση των βασικών σημείων από θεωρίες που διατυπώθηκαν για τη λύση του σε συνδυασμό με την επεξεργασία επιλεγμένων χωρίων από κλασικά και σύγχρονα φιλοσοφικά κείμενα που εμπεριέχονται στο σχολικό βιβλίο, επειδή κεντρικό ρόλο στη διδασκαλία παίζει ο ίδιος ο φιλοσοφικός λόγος,
- η συζήτηση φιλοσοφικών προβλημάτων που μπορούν να εντοπισθούν σε άλλες μορφές λόγου (π.χ. λογοτεχνία) ή γενικότερα ανθρώπινης δημιουργίας (λ.χ. επιστήμη, τεχνολογία, εικαστικές τέχνες, μουσική, κινηματογράφος),
- η διαθεματική/διεπιστημονική προσέγγιση των φιλοσοφικών προβλημάτων.

Οι πρώτες δύο δράσεις είναι αυτονόητες σε κάθε κεφάλαιο του βιβλίου, ενώ οι υπόλοιπες μπορούν να γίνουν εναλλακτικά, ανάλογα με τον προγραμματισμό της διδασκαλίας. Έμφαση πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι συστατικό του φιλοσοφείν από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα είναι το «λόγον διδόναι», νοούμενο ως αναζήτηση έγκυρων επιχειρημάτων για τη δικαιολόγηση των θέσεων που θέλουμε να υποστηρίξουμε, και όχι απλώς η δογματική προβολή αυτών των θέσεων, όσο αξιοπρόσεκτες ή σωστές και να μας φαίνονται. Για αυτό και τα κείμενα στο τέλος της κάθε ενότητας είναι χρήσιμο να αξιοποιούνται, με σκοπό, στο μέτρο του δυνατού, την ανασυγκρότηση, την τεκμηρίωση, ή και την αμφισβήτηση των κυριότερων επιχειρημάτων που αναφέρονται σε κάθε κεφάλαιο (στις περισσότερες ενότητες τα παραθέματα επαρκούν για να αναζητηθούν οι βασικές παράμετροι του κάθε κεφαλαίου).

Πρέπει, επίσης, να τονίσουμε τη σχέση της φιλοσοφίας με πνευματικές ανησυχίες που προκύπτουν από πρακτικές ασχολίες, από τις προσπάθειες γνώσης του κόσμου, ελέγχου της φύσης και ρύθμισης των ανθρώπινων σχέσεων, από την επιστήμη, την πολιτική, την τέχνη, τη λογοτεχνία, τη θρησκεία. Η διαθεματική προσέγγιση που υιοθετείται στο βιβλίο, και η πλούσια εικαστική πλαισίωση με γελοιογραφίες και πίνακες γνωστών ζωγράφων,

στηρίζεται στην ευρεία χρήση παραδειγμάτων με αναφορά σε ηθικά και πρακτικά διλήμματα, αλλά σε και κοινές εμπειρίες που μας κάνουν να φιλοσοφήσουμε. Φυσικά, αυτή η διάσταση μπορεί να ενισχυθεί με πρωτοβουλίες του ίδιου του/της εκπαιδευτικού π.χ. με ανάθεση εργασιών είτε στο πλαίσιο της διδακτέας ύλης είτε στο πλαίσιο αξιοποίησης ενοτήτων του σχολικού βιβλίου που ο ίδιος/η ίδια κρίνει ότι θα ενδιέφεραν πιθανόν τους/τις μαθητές/τριες, έστω και αν αυτές δεν εντάσσονται στην προτεινόμενη διδακτέα ύλη.

Σημαντική παράμετρος, τέλος, στη διδακτική του μαθήματος αποτελεί η αξιοποίηση και των Νέων Τεχνολογιών, του κινηματογράφου είτε ως αφόρμησης είτε ως ευκαιρίας για δημιουργικές συνθετικές εργασίες.

**Διδακτέα ύλη (Περιεχόμενο - Διαχείριση και ενδεικτικός προγραμματισμός)
Πρώτη Θεματική Ενότητα-Εισαγωγή: Τι είναι η Φιλοσοφία και σε τι χρησιμεύει;
(± 7 διδακτικές ώρες)**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ξεκινώντας από την απορία

Ενότητα πρώτη: Η ιδιαιτερότητα της φιλοσοφικής σκέψης.

Ενότητα δεύτερη: Βασικοί στόχοι της φιλοσοφικής δραστηριότητας.

Ενότητα τρίτη: Κλάδοι της φιλοσοφίας και επιστήμες: 1. Βασικοί κλάδοι της Φιλοσοφίας 3. Φιλοσοφία και επιστήμες

Ενότητα τέταρτη: Φιλοσοφία και κοινωνία: 1. Αμφισβητήσεις της αξίας της φιλοσοφίας 2. Η χρησιμότητα της φιλοσοφίας.

Σημείωση: Είναι καλό από την πρώτη κιόλας θεματική ενότητα να γίνει αντιληπτό στους/στις μαθητές/τριες ότι στόχος του μαθήματος δεν είναι η παθητική απομνημόνευση παραγράφων, σελίδων, κ.λπ., αλλά η κατανόηση των φιλοσοφικών ερωτημάτων και η πειστική πραγμάτευσή τους. Γι' αυτό και η διδακτική προσέγγιση είναι χρήσιμο να εστιάζει στα κύρια σημεία των επιμέρους ενοτήτων, χωρίς έμφαση στις λεπτομέρειες.

Διδακτική πρόταση: Να αξιοποιηθούν οι εικόνες του σχολικού βιβλίου και να επιχειρήσουν οι μαθητές/τριες κατά ομάδες να τις προσεγγίσουν και να τις σχολιάσουν όχι από άποψη τεχντροπίας ή καλλιτεχνικού ρεύματος, αλλά αξιοποιώντας τις γνώσεις που αποκόμισαν από τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα ως ερεθίσματα για το τι είναι η φιλοσοφία. Ο σχολιασμός των ομάδων μπορεί να έχει και τον χαρακτήρα παρουσίασης με τις αντίστοιχες εικόνες (από την ψηφιακή έκδοση του σχολικού βιβλίου) μέσα στην τάξη με τη χρήση λογισμικού προβολής ή και βίντεο.

Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της πρώτης θεματικής ενότητας: *αμφισβήτηση της φιλοσοφίας, απορία, γνωσιολογία, ερωτήματα ανοιχτά, θεωρία, κοινωνικός ρόλος φιλοσοφίας, οντολογία, πρακτική φιλοσοφία, πράξη, σοφία, τέχνη του βίου, υπόθεση, χρησιμότητα της φιλοσοφίας*

**Δεύτερη Θεματική Ενότητα: Η μεθοδολογία της Φιλοσοφίας – Επιχειρήματα
(± 4 διδακτικές ώρες)**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ξεκινώντας από την απορία

Ενότητα τρίτη: Κλάδοι της φιλοσοφίας και επιστήμες: 2. Επιχειρήματα (έγκυρο, ορθό,

παραγωγικό, επαγωγικό επιχείρημα)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Κατανοώντας τα πράγματα

Ενότητα πέμπτη: Αριστοτελική λογική: 1. Έννοιες (**μόνο:** πλάτος – βάθος έννοιας, γένος – είδος έννοιας, ειδοποιός διαφορά) 3. Συλλογισμοί (**μόνο:** ελάσσων όρος, μείζων όρος, μέσος όρος, προκείμενες, συμπέρασμα)

Σημείωση: Είναι προφανές ότι σε αυτήν τη θεματική ενότητα αξιοποιούνται και προγενέστερες γνώσεις των μαθητών/τριών π.χ. από το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας. Επίσης, είναι καλό να κατανοήσουν τους σχετικούς όρους μέσα από παραδείγματα και έξυπνες ασκήσεις, και όχι να τους απομνημονεύσουν. Ενδεχομένως, θα ήταν χρήσιμο να γίνει αναφορά και στα λεγόμενα σοφίσματα - λογικές πλάνες (π.χ. *ad hominem επιχείρημα*, *επιχείρημα ad populum*, η *προσφυγή στην αυθεντία*, «λήψη του ζητουμένου», *εσπευσμένη γενίκευση*) αξιοποιώντας και άλλες πηγές, όπως το βιβλίο της Νεοελληνικής Γλώσσας της Γ' Λυκείου.

Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της δεύτερης θεματικής ενότητας: *εγκυρότητα, επαγωγή, επιχείρημα, λογική, παραγωγή, πεποιθήσεις, πλάνες (λογικές), σοφίσματα, συλλογισμός*

Τρίτη Θεματική Ενότητα: Κατανοώντας την πραγματικότητα: οι απόψεις του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη για την πηγή της γνώσης
(± 8 διδακτικές ώρες)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Κατανοώντας τα πράγματα

Ενότητα δεύτερη: Λέξεις, νόημα και καθολικές έννοιες (**μόνο:** ιδέες, δυϊσμός, καθόλου-καθολικές έννοιες)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Αναζητώντας τη γνώση

Ενότητα τρίτη: Θεωρίες για την πηγή της γνώσης 1. Ορθολογισμός (**μόνο:** ορισμός, a priori/προεμπειρική γνώση, θεωρία της ανάμνησης (Πλάτων)), 2. Εμπειρισμός (**μόνο:** ορισμός, στοιχειώδεις πεποιθήσεις/ιδέες, πρωταρχική γνώση), επαγωγή (Αριστοτέλης)

Διδακτική πρόταση: Στο πλαίσιο της κατανόησης, ειδικότερα, της δυϊστικής θεωρίας του Πλάτωνα θα μπορούσε να αξιοποιηθεί ο μύθος του Σπηλαίου (βλ. ΠΛ Πολ 514a–521b: Η αλληγορία του σπηλαίου

[http://www.greek-](http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?m=1&t=531)

[language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?m=1&t=531](http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?m=1&t=531)) είτε ως αφόρμηση είτε ως ευκαιρία για εργασίες και συζήτηση. Επιπλέον, μπορούν να αξιοποιηθούν κινηματογραφικές ταινίες (*The Matrix I*, *Truman Show*) που πραγματεύονται ανάλογα θέματα. Θα ήταν, τέλος, πολύ δημιουργικό αν η πλατωνική θεωρία περί πραγματικότητας και γνώσης συνδεόταν με απλές μαθηματικές έννοιες από τον χώρο της γεωμετρίας με τη βοήθεια συναδέλφων μαθηματικών στο πλαίσιο μίας διεπιστημονικής προσέγγισης.

Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της τρίτης θεματικής ενότητας: *αισθήσεις, ανάμνηση, a priori γνώση, γνώση, γνωσιολογία, δυϊσμός, εμπειρισμός, επαγωγή, ιδέες, καθολικές έννοιες, καθόλου, νους, οντολογία, ορθολογισμός, παραγωγή, ψυχή*

Τέταρτη θεματική ενότητα: Ηθική φιλοσοφία: πώς πρέπει να ζούμε; Αξίζει να είναι ηθικός κανείς σήμερα;
(± 14 διδακτικές ώρες)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Αξιολογώντας την πράξη

Ενότητα πρώτη: Αναζήτηση κριτηρίου ηθικής ορθότητας (ωφελιμιστική ηθική, καντιανή ηθική, αρετολογική ηθική-Αριστοτέλης).

Ενότητα δεύτερη: Απορίες και ενστάσεις για τη δυνατότητα ηθικής σκέψης και πράξης.

Ενότητα τρίτη: Η δικαιολόγηση της ηθικής στάσης ζωής.

Ενότητα τέταρτη: Πρακτικές εφαρμογές του ηθικού προβληματισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: Μιλώντας για τον πολιτισμό

Ενότητα τέταρτη: Άνθρωπος και φυσικό περιβάλλον 2. Ανθρώπινες αξίες και περιβάλλον (περιβαλλοντική ηθική)

Διδακτικές προτάσεις:

1. Οι βασικές απορίες και ενστάσεις για τη δυνατότητα ηθικής σκέψης και πράξης, αλλά και η δικαιολόγηση της ηθικής στάσης ζωής μπορούν να αναδειχθούν μέσα από την ανάγνωση και επεξεργασία σχετικών παραθεμάτων του σχολικού βιβλίου.
2. Η ανάπτυξη λόγου και ανυπόλογου (ρητορικός αγώνας) μέσα στην τάξη γύρω από ζητήματα ηθικής θα ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και επωφελής για τους/τις μαθητές/τριες.
3. Η ανάθεση εργασιών σε συγκεκριμένες πρακτικές εφαρμογές ηθικού προβληματισμού (π.χ. κλωνοποίηση, ευθανασία, θανατική ποινή) με αξιοποίηση γνώσεων και φιλοσοφικών παραθεμάτων μπορεί να λειτουργήσει θετικά προς την κατεύθυνση της διαθεματικότητας και διεπιστημονικότητας.
4. Η αξιοποίηση κινηματογραφικών ταινιών (*Η θάλασσα μέσα μου*, *Dead man walking*, *Match point*) για αφόρμηση ηθικού προβληματισμού.
5. Η δημιουργία σεναρίων ηθικού διλήμματος (φύλλα εργασίας κατά ομάδες) όπου κάθε ομάδα πρέπει να πάρει μια απόφαση και να δικαιολογήσει τη θέση της αναλύοντας ποιες αξίες αναδύονται από την επιλογή της απόφασης.

Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της τέταρτης θεματικής ενότητας: *αγαθό, αλτρουισμός, αξιολογία, αρετή, αρετολογική ηθική, αυτονομία, βιοηθική, ελευθερία της βούλησης, ελευθερία της επιλογής, επιθυμία, ευδαιμονία, εφαρμοσμένη ηθική, ηθική, ηθική και επιστήμη, ηθική και κοινωνία, ηθική πράξη, ηθική του καθήκοντος, ηθικός εγωισμός, ηθικός σχετικισμός, ηθικός υποκειμενισμός, καντιανή ηθική, κατηγορική προσταγή, μεσότητα, μεταηθική, ορθή πράξη, περιβαλλοντική ηθική, φυσιοκρατική πλάνη, ωφελιμισμός*

Πέμπτη θεματική ενότητα: Πολιτική Φιλοσοφία: πώς πρέπει να οργανώσουμε τις κοινωνίες μας
(± 9 διδακτικές ώρες)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Ορίζοντας το δίκαιο

Ενότητα πρώτη: Μορφές πολιτικής οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών.

Ενότητα δεύτερη: Κοινωνικό συμβόλαιο και δημοκρατικές πολιτείες.

Ενότητα τρίτη: Δημοκρατικές αξίες στη θεωρία και στην πράξη

Διδακτικές προτάσεις:

1. Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη με βάση το ερώτημα: *Πώς πρέπει να οργανώνουμε τις κοινωνίες μας, και πιο συγκεκριμένα, για τον χαρακτήρα του δημοκρατικού πολιτεύματος;*
2. Συζήτηση στην τάξη σχετικά με την έννοια της ελευθερίας και τα όρια της.
3. Ερευνητική εργασία για την έννοια του **κοινωνικού συμβολαίου** (Χομπς, Λοκ, Ρουσό – *Είναι το κοινωνικό συμβόλαιο ταυτόσημο με το σύνταγμα; Πρέπει και πότε να καταπατάται; Με τι συνέπειες;*). Διαθεματική προσέγγιση με τα μαθήματα της Πολιτικής Παιδείας, αλλά και της Ιστορίας της Β΄ Λυκείου.
4. Ερευνητική εργασία με αφορμή σχετικές κινηματογραφικές ταινίες (*Το Κύμα, Πολίτης Κέιν*).
5. Συλλογή φωτογραφιών με συνθήματα πολιτικού-κοινωνικού περιεχομένου και σχολιασμός τους.

Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της πέμπτης θεματικής ενότητας: *άμεση δημοκρατία, αναρχία, ανθρώπινα δικαιώματα, αντιπροσωπευτική δημοκρατία, απολυταρχία, ατομικισμός, βία, δημοκρατία, δικαιοσύνη, δικαιώματα, δικτατορία του προλεταριάτου, εθνικοσοσιαλισμός, ελευθερία πολιτική, εξουσία, επανάσταση, ιδανική πολιτεία, ισότητα, καπιταλισμός, κοινωνία των πολιτών, κοινή βούληση, κοινωνικές διακρίσεις, κοινωνικό συμβόλαιο, κοινωνικός φιλελευθερισμός, κομμουνισμός, κράτος λαϊκισμός, μαρξισμός, νόμος, ολοκληρωτισμός, ουτοπία, παγκοσμιοποίηση, πολιτική υποχρέωση, πολιτική φιλοσοφία, σοσιαλισμός, φασισμός, φιλελεύθερη δημοκρατία, φιλελευθερισμός, φυλετικές διακρίσεις*

Έκτη θεματική ενότητα: Αισθητική: Τι είναι ωραίο; Τι είναι τέχνη;
(± 4 διδακτικές ώρες)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: Θαυμάζοντας το ωραίο

Ενότητα δεύτερη: Βασικές αντιλήψεις για την τέχνη.

Διδακτικές προτάσεις:

1. Συζήτηση μέσα στην τάξη σχετικά με το ωραίο και το άσχημο με αφορμή φωτογραφίες (τοπίων, μνημείων, προσώπων, καταστάσεων) που θα έχουν «τραβήξει» οι μαθητές/τριες.
2. Σχολιασμός έργων τέχνης από διάφορα καλλιτεχνικά ρεύματα με εφαρμογή των βασικών φιλοσοφικών αντιλήψεων για την τέχνη.
3. Διαθεματική προσέγγιση με το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας, όπου εντάσσεται επίσης η θεματική της τέχνης, αλλά και της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, όπου οι μαθητές/τριες διδάσκονται μία σειρά από καλλιτεχνικά ρεύματα (συμβολισμός, υπερρεαλισμός).
4. Συμμετοχή και συνεργασία με τον καθηγητή των καλλιτεχνικών για τη διοργάνωση μιας συζήτησης πάνω στα βασικά ερωτήματα «Τι είναι ωραίο; Τι είναι τέχνη;» ώστε να αναδειχθεί η οπτική γωνία του ανθρώπου που βιώνει αυτόν τον προβληματισμό και τον μετασχηματίζει σε αισθητικό αντικείμενο

Ενδεικτικές λέξεις κλειδιά γύρω από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η προβληματική της έκτης θεματικής ενότητας: *αισθητική, αισθητική και πολιτική, αναπαράσταση, αξιολόγηση καλλιτεχνικών έργων, γούστο, έκφραση (τέχνη ως...), ελευθερία της τέχνης, ερμηνεία*

καλλιτεχνικών έργων, λογοκρισία, μίμηση (τέχνη ως...), σύμβολο (τέχνη ως...), τέχνη και μη-τέχνη, ωραίο

Είναι προφανές ότι η Φιλοσοφία δίνει αφορμή για ποικίλους προβληματισμούς σε θέματα που ενδεχομένως υπερβαίνουν τα στενά όρια μιας διδακτέας ύλης. Στο πλαίσιο μιας τέτοιας παραδοχής ενδείκνυται να ενθαρρύνονται οι μαθητές/τριες και προς εργασίες που συνδυάζουν διαφορετικά γνωστικά πεδία: όπως η σχέση της Φιλοσοφίας με την Επιστήμη και την Τεχνολογία.

Οι διδάσκοντες/ουσες να ενημερωθούν ενυπόγραφα.

**Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΑΒΡΟΓΛΟΥ

Εσωτ. Διανομή

- Γραφείο Υπουργού
- Γραφείο Γενικού Γραμματέα
- Δ/νση Σπουδών, Προγρ/των & Οργάνωσης Δ.Ε., Τμ. Α΄
- Αυτ. Δ/νση Παιδείας, Ομογ., Διαπολ. Εκπ/σης, Ξένων και Μειον. Σχολείων
- Διεύθυνση Θρησκευτικής Εκπ/σης
- Δ/νση Ειδικής Αγωγής και Εκπ/σης
- Δ/νση Ιδιωτικής Εκπ/σης
- Αυτοτελές Τμήμα Πρότυπων και Πειραματικών Σχολείων